

OAIO1302 Kansainvälinen oikeus I/ Valtioiden oikeudesta ihmis- ja ryhmäoikeuksiin

26.-28.10.2015

Valtion tunnusmerkit

Maapallolla on 195 itsenäistä valtiota.

Tekninen määritelmä:

Valtiot ovat kansainvälisen oikeuden perussubjekteja kansainvälisten järjestöjen ja yksilöiden ohella. Valtiota määrittävät seuraavat tunnusmerkit:

- a. väestö,
- b. alue,

Kartta

Suomen, Viron, Venäjän ja kansainvälisestä ilmatilasta Suomenlahdella. Kuva: Yle Uutisgrafiikka

- aluesuvereniteetin piirissä = maa-alue, sisäiset aluevedet ulkosaarten etelärantaan, alueneri (n. 12 mpk, 22 km ulkosaarten etelärannasta),
 - yksinomaiset oikeudet vesialueen ja pohjan luonnonvarojen hyödyntämiseen, talousvyöhyke aluemerien edustalla
 - > yksinomainen oikeus tutkimiseen ja luonnonvarojen hyödyntämiseen = mannerjalusta (pääsääntö: 200 mpk aluemerien perusviivoista)
 - aluesuvereniteetin piirissä = ilmatila, Molemmilla puolin Suomenlahden keskilinjasta laskettu 3 mpk, so. yhteensä vähintään 6 mpk:n levyinen kansainvälinen vesi- ja ilmapöytä.
- 1 mpk = 1 852 metriä, kansainvälinen väylä vähintään $6 \times 1\,852\text{ m} = 11\,112\text{ m}$.

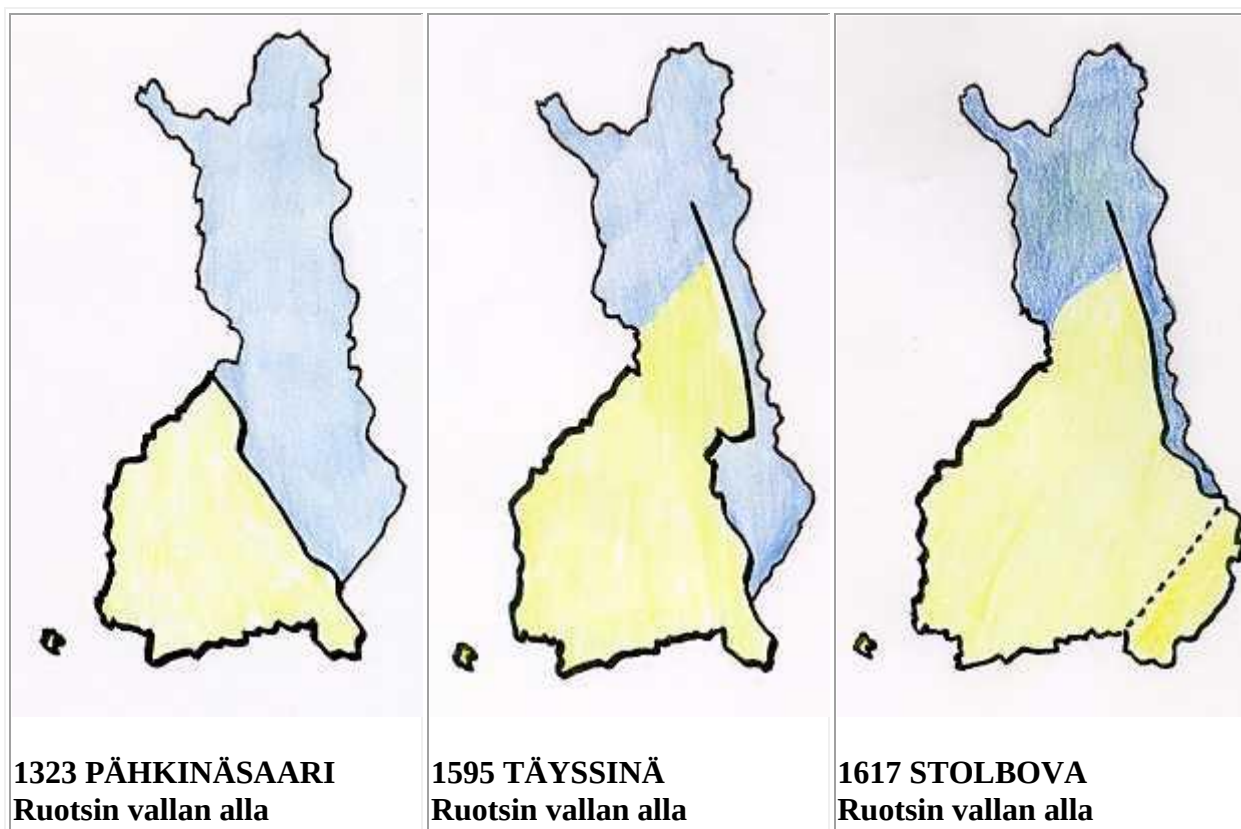
Suomen aluetta koskevat rajamuutokset

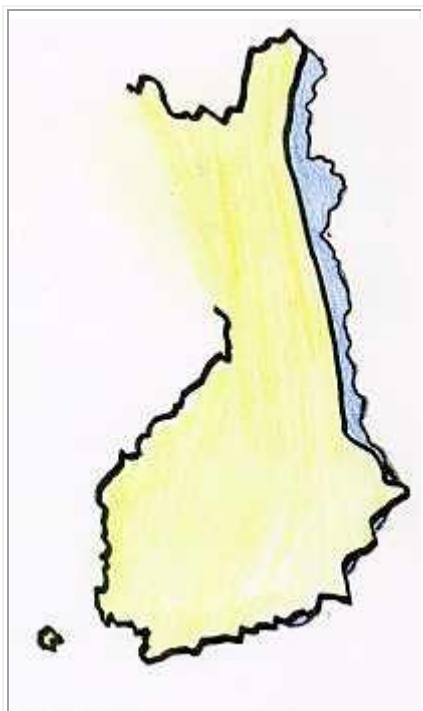
https://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_rajamuutokset#/media/File:Border_changes_in_Finland.gif

SUOMEN RAJAT ERI RAUHOISSA

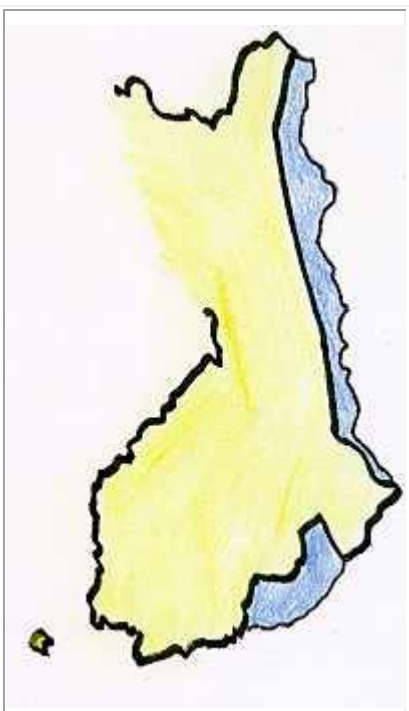
Suomen nykyiset rajat (sininen väri ja katkoviiva)

Suomen rajat eri rauhojen mukaan (keltainen väri)

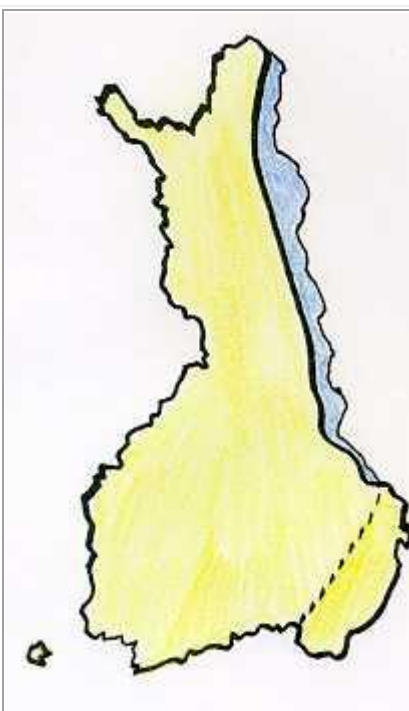

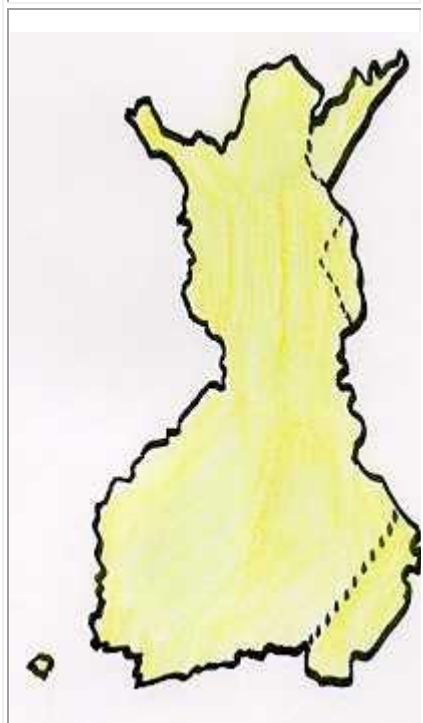
1721 UUSIKAUPUNKI
Ruotsin vallan alla

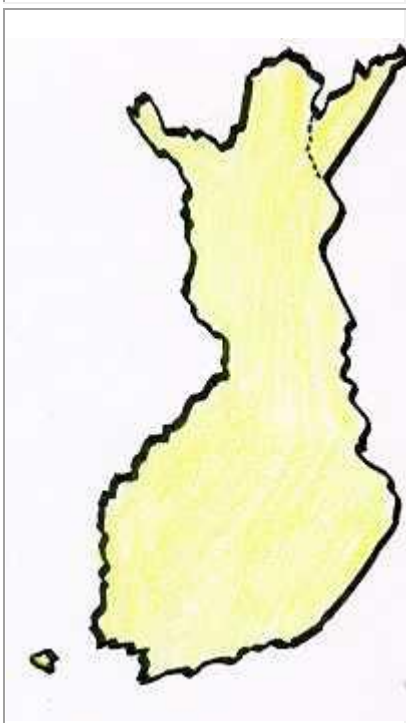
1743 TURKU
Ruotsin vallan alla

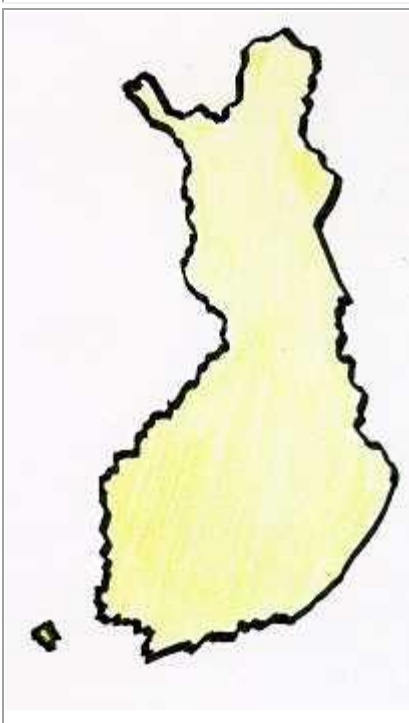
1809 HAMINA
Venäjän vallan alla

1920 TARTTO
Itsenäinen Suomi

1940 MOSKOVA
Itsenäinen Suomi

**1944 MOSKOVA (1947
PARIISI)**
Itsenäinen Suomi

c. **Hallitus,**

- Esim: *Pulau Ligitan* ja *Pulau Sipadan* -nimisten saarten omistuskiihosta oli kyse asukkaita ilman olevan alueen haltuunoton ehdoista, vaikkakaan kumpikaan kiistan osapuolista (Indonesia ja Malesia) ei vedonnut *terra nullius* -periaatteeseen. Kansainvälisen tuomioistuimen 17.12.2002 antaman tuomion mukaan keskeistä riidan ratkaisemiselle oli se, kumpi valtioista osoitti parhaiten kyenneensä *tehokkaaseen hallintoon* ('effective administration') alueella. Valtiolla tuli siten olla perusteita sille, että sen valta oli de facto tunnustettu tai ainakin toteutunut alueella, jonka se väittää kuuluvan itseensä. Malesia kykeni osoittamaan, että ainakin vuodesta 1950 asti sen *kilpikonnanmunien keräämistä säätelevää lakia* oli sovellettu saarilla. Malesia oli myös 1960-luvun alussa rakentanut kummallekin saarelle edelleen käytössä olevan *majakan*. Kansainvälinen tuomioistuin totesi päätöksessään, että Malesian lainsäädäntö- ja hallintotoiminnot ovat käsittäneet huomattavan pitkän ajan ja osoittavat pyrkimystä harjoittaa valtion hallintotoimia saarilla. Koko tänä aikana ei Indonesia eikä sen edeltäjä Alankomaat esittänyt vastalauseita tai protestia näitä Malesian toimia vastaan. Tuomioistuin päätti, että saaret kuuluvat Malesialle.¹

d. **Hallitus, joka käyttää suvereenia valtiovaltaa, suhteessa muihin valtioihin.**

Suvereniteetti

Poliittisen yksikön ulkopuolisten tunnustama oikeus harjoittaa lopullista päätäntävaltaa omissa asioissaan. ²

Suvereniteetti ei ole luonnonoikeutta, eikä se ole siten valmis käsite vaan jatkuvassa muutoksen tilassa.

Valtiot ovat suvereenia vain suhteessa toisiin valtioihin. Suvereenisuus on toisten valtioiden tunnustamaa. Esim: Saharan Demokraattinen tasavalta; Palestiinan valtio; > Katalonia?, Skotlanti ?

¹ ICJ, 17.12.2002, Case concerning Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipidan.

² Biersteker & Weber 1996, s. 12: "---a political entity's externally recognized right to exercise final authority over its affairs".

Valtiot järjestävät suhteensa kahden- ja monenkeskisillä sopimuksilla. Valtio rajoittaa suvereenisuuttaan tekemällä sopimuksia. Samalla se osoittaa suvereenin vallan käyttöä, kun voi tehdä sopimuksia.

Suvereenisuuden periaatteet:

1. suvereeni valtio ei voi sallia omalla alueellaan toisen valtion hallintoa;
2. suvereeni valtio ei voi puuttua toisten valtioiden sisäisiin asioihin;
3. suvereenit valtiot nauttivat samanlaisia oikeuksia ja velvollisuuksia riippumatta näiden valtioiden ulkonaisista, taloudellisista tai strategisista olosuhteista.³

➤ **Valtioilla ei ole oikeutta puuttua toistensa sisäisiin asioihin.**

- rajojen loukkaamattomuuden periaate
= YK:n peruskirja art. 2.4;

4. Kaikkien jäsenten on pidätyttävä kansainvälisissä suhteissaan väkivallalla uhkaamisesta tai sen käyttämisestä minkään valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai menettelemästä muulla tavalla, joka on ristiriidassa Yhdistyneiden Kansakuntien päämäärien kanssa.

**Syyria: ns. opposition tukeminen länsivaltojen toimesta; Venäjän pommitukset?
(pakolaiskysymys)**

Assad: Ulkovallat eivät päättä Syyrian johtajasta

³Camilleri & Falk 1992, s. 29.

Syyrian presidentti Bashar al-Assad Iranin television haastattelussa.

Assad painotti, että poliittiset neuvottelut täytyy aloittaa vasta sitten, kun terrorismin vastainen taistelu on ohi.

Assad sanoi myös, että Syyrian kansa päättää siitä, kuka ja millaisella järjestelmällä maata jatkossa johtaa, eivät ulkovaltojen johtajat.

Viime viikkoina länsimaissa on noussut esiin vaihtoehto, jossa presidentti Assad otettaisiin mukaan neuvotteluihin Syyrian konfliktin ratkaisusta. Muun muassa Yhdysvallat on torjunut ajatuksen.

Assad syytti haastattelussa länsimaita myös terrorismin ja pakolaiskriisin ruokkimisesta, koska nämä tukevat kapinallisryhmiä.

Kohta viidettä vuotta jatkuva Syyrian sota on vaatinut jo neljännesmiljoona kuolonuhria.

Syyria, Horjuttavaa toimintaa kansainvälisen lain näkökulmasta

Venäjän toimia on luonnehdittu horjuttaviksi. Yhdysvaltain puolustusministeri Ashton Carter ilmaisi, että ”Venäjän toiminta on kuin bensan kaatamista liekkeihin”. Yhdysvaltalainen The Wall Street Journal -lehti paljasti maan hallinnon huolen taustat: Venäjä on iskenyt Yhdysvaltain keskustiedustelupalvelu CIA:n tukemia joukkoja vastaan.¹

The Washington Post -lehden mukaan CIA on kouluttanut ja aseistanut noin 10 000 taistelijaa Syyrian sotaanäyttämölle.² Yhdysvaltalainen kenraali puolestaan tunnusti maan senaatin kuulustelussa, että Pentagonin 500 miljoonan dollarin suuruinen ”maltillisten” kapinallisten koulutusohjelma on tuottanut vain ”neljä tai viisi” taistelijaa. Loput ovat kadonneet jäljettömiin, luovuttaneet aseensa al-Nusralle (al-Qaidan Syyrian haara) tai pahimmassa tapauksessa liittyneet siihen. Näitä toimenpiteitä ei kuitenkaan nähdä horjuttavina.

Kansainvälisen lain mukaan on laitonta aseistaa ei-valtiollisia toimijoita, jotka taistelevat suvereenia valtiota vastaan. Kansainvälinen asevientisopimus on hyvin yksiselitteinen.³ YK:n peruskirjan 2 artiklan 4 pykälä kieltää aseviennin, joka horjuttaa suvereenin valtion poliittista itsenäisyyttä ja alueellista koskemattomuutta. YK:n peruskirjan 2 artiklan 7 pykälä puolestaan määrittää, että aseviennissä tulee noudattaa puuttumattomuutta toisen valtion sisäisiin asioihin. Syyrian kapinallisten aseistaminen — saati sotilaallinen kouluttaminen naapurimaissa — on laitonta.

Työpöytä:

FROM WOUNDED KNEE TO SYRIA:

A CENTURY OF U.S. MILITARY INTERVENTIONS

by Dr. Zoltan Grossman

= YK:n vuoden 1970 julistuksessa valtioiden välisiä ystävällisiä suhteita ja yhteistyötä koskevista kansainvälisen oikeuden periaatteista (UNGA Res 2625/XXV);

= Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi vuonna 1975 (ETYK) vahvisti toisen maailmansodan jälkeen syntyneen valtiojaon Euroopassa vahvistaen syntyneiden rajojen loukkaamattomuuden. Valtiot sitoutuivat pidättäytymään myös tulevaisuudessa hyökkäämästä näitä rajoja vastaan tai ryhtymästä mihinkään valtaus- tai anastustoimiin, jotka kohdistuvat toisten osanottajavaltioiden alueen osaan tai koko alueeseen.⁴ Allekirjoittajavaltioina olivat Euroopan valtiot sekä Yhdysvallat ja Kanada.

- Jugoslavian hajoaminen, Kosovon irtaantuminen Serbiasta
- Ukraina, Donetskin ja Luhanskin kansantasavallat 2014

⁴ ETYK päätösasiakirja 1975, 1 (a) III.

➤ **Valtio päättää itse omasta alueestaan**

- **Sisäisesti, suhteessa vähemmistöihin ym.**

Kanadan korkeimman oikeuden vastaus (20.8.1998) Kanadan federaation hallituksen kysymykseen *Quebecin* provinssin oikeudesta yksipuolisella päätöksellä erota federaatiosta. Korkein oikeus katsoi, että yksipuolinen eroaminen ei Kanadan perustuslain mukaan ole mahdollista. Myöskään kansainvälinen oikeus ei korkeimman oikeuden mukaan tunne sellaista itsemääräämisoikeuteen perustuvaa mahdollisuutta, että alempi hallintoyksikkö eroaa valtiosta niin kauan kuin valtio edustaa kaikkia alueensa ihmisiä tasavertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteiden mukaisesti. Korkein oikeus katsoi, että itsemääräämisoikeuden periaate ('self-determination') kansainvälisessä oikeudessa liittyy entisten siirtomaiden oikeuteen saada itsenäisyys. Kuitenkin jos kansanäänestyksessä itsenäisyyttä ajavat saisivat selvän enemmistön, olisi korkeimman oikeuden mukaan itsenäisyydestä neuvoteltava.

➤ Jos hallitus edustaa koko väestöä eikä sitä sorreta, ei valtion sisällä olevilla vähemmistöillä ole eroamisoikeutta (so. kansainvälisen oikeuden mukaan). Näin valtiot ovat sopineet (rajojen loukkaamattomuus). Esim. **Donetskin alue (2 milj), Luhanskin alue (0,4), – Novorossija, Itä-Ukraina; Krimin autonominen tasavalta (2,4 milj); Kosovo (1,8 milj)**

- Suvereniteetissa määritellään valtioiden oikeudet ja oikeuksien rajat, mutta myös valtiovallan suhde väestöön. Se antaa oikeuden kohdella valtion alueen väestöä omalla tavalla, joka ei kuitenkaan oikeuta mielivaltaan. Valtioita edustavilla hallituksilla on käyttäytymissäännöt, joita maan sisällä on noudatettava. Suurelta osalta nämä säännöt perustuvat kansainvälisiin **ihmisoikeussopimuksiin**, joilla vähimmäisoikeuksista on sovittu.
- valtioiden sisäisiä käyttäytymissääntöjä viitoittaa myös tapaoikeus, esimerkiksi paikallisten yhteisöjen maankäyttö- ja kalastusoikeudet.

➤ **Valtiot nauttivat samanlaisia oikeuksia ja velvollisuuksia riippumatta niiden ulkonaisista, taloudellisista tai strategisista olosuhteista.**

= YK:n peruskirja (art. 2.1): täysivaltainen tasavertaisuus.

= Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi ETYK (1975) vahvistaa valtioiden kunnioittavan toistensa oikeutta määritellä ja hoitaa haluamallaan tavalla suhteensa toisiin valtioihin kansainvälisen oikeuden mukaisesti. Osallistujavaltiot kunnioittavat toistensa oikeutta vapaasti valita ja kehittää poliittisia, sosiaalisia, taloudellisia ja sivistyksellisiä järjestelmiään sekä oikeutta päättää omat lakinsa ja muut säädöksensä, (art. 1 (a) I).

Taistelu suvereniteetin sisällöstä

Suvereniteetti on jatkuvassa muutoksen tilassa.

Kansainvälinen oikeus ja hallitusten väliset organisaatiot rajoittavat suvereniteettia valtioiden omalla suostumuksella.

Valtion sitoutuminen itse edustaa suvereenin vallan käyttöä.

Valtio voi sitoutua kansainvälisiin sopimuksiin koska se on suvereeni vallankäyttäjä omalla alueellaan.

Mutta, sopimuksia on erilaisia:

- Valtioiden keskinäiset sopimukset ovat sitovia
- Valtion sopimus kansainvälisen yrityksen kanssa?
- Valtiot itse ovat konflikteissa yksityisten yritysten kanssa pitäneet yksipuolista muuttamisoikeutta suvereniteettinsa ilmentymänä. Venäjä 1924, Lena Gold Mine; Iran BP(1953-54; (Kuuban vallankumous 1959, kauppasaarto 1962-); Libya 1973

Suvereniteettia rajoittaa:

- Vapaa kauppa ja kaupanesteiden poistaminen.
- Talouksien riippuvuus toisistaan.
- ympäristöongelmat
- toimintapakkojen levittäminen: ”Uusi imperialismi on riippuvainen monien valtioiden muodostamasta järjestelmästä,”⁵
- Venäjän lakien muuttamisprosessi 1990-luvun alussa EU:n ja USA:n rahoituksella ja avustuksella.

⁵ (Ellen Meiksins Wood, s.184).

Luonnonvarasuvereniteetti

Luonnonvarasuvereniteetti merkitsee yksinomaista oikeutta luonnonvaroihin, niiden hallintaan, käyttöön ja luovuttamiseen. Kenen luonnonvarasuvereniteetti, valtion vai kansan?

KUVAT: Kuka omistaa arktiset luonnonvarat?

Valtiot: **valtion suvereeni oikeus omiin luonnonvaroihinsa**. Kansainvälisessä oikeudessa toimijoina ovat valtiot. Sen vuoksi suvereniteettikin halutaan kytkeä juuri valtioon, jossa hallintovallan käyttäjä voi koneistonsa (poliisi, armeija, rajavartiolaitos) avulla suojata alueen käyttöoikeuden itselleen, sulkien muut ulkopuoliset käyttäjät pois.

Luonnonvarasuvereniteetti ei ole vain valtioiden oikeus. YK:n ihmisoikeussopimukset, KP- ja TSS-sopimus, yhteinen art.1:

1. Kaikilla **kansoilla** on itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden nojalla ne määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä.
2. **Kansat** voivat vapaasti käyttää luonnonrikkauksiaan ja -varojaan omiin tarkoituksiinsa, mikäli se ei vahingoita yhteisen edun periaatteelle perustuvan kansainvälisen taloudellisen yhteistyön ja kansainvälisen oikeuden velvoituksia. **Missään tapauksessa ei kansalta saa riistää sen omia elinehtoja.**
3. Kaikkien tämän yleissopimuksen sopimus**valtioiden**, mukaan lukien ne valtiot, jotka ovat vastuussa itsemääräämisoikeutta vailla olevien alueiden ja huoltohallintoalueiden hallinnosta, tulee **edistää itsemääräämisoikeuden toteuttamista** ja kunnioittaa tätä oikeutta Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan määräysten mukaisesti.
 - Vähemmistökansat ja alkuperäiskansat valtioissa.
 - YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artikla: ”Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä **vähemmistöjä**, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden

ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään”.

- YK:n ihmisoikeuskomitean mukaan kyse on myös luonnonvaroista nauttimisesta. Kulttuuriin sisältyvät elinkeinot (Saamelaiset: mm. poronhoito, metsästys, kalastus, käsityöt, marjastaminen) (kaivannaiset?)

Luonnonvarasuvereniteetti kuuluu siten valtiolle ja kansalle, mutta myös yksilöillä ja eräillä vähemmistöillä on oikeuksia suhteessa luonnonvaroihin.

- Saamelaiset v. Metsähallitus (Suomen valtio)

Luonnonvarasuvereniteetin rajoittaminen

Monimuotoisuuden suojelemista koskeva ja laajasti ratifioitu biodiversiteettisopimus (1992):

- Art. 3: "valtioilla on Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan ja kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukaisesti ehdoton oikeus käyttää omia luonnonvarojaan ympäristöpolitiikkansa mukaisesti ja **vastuu** siitä, että niiden lainkäyttövallan tai valvonnan alaiset toimet eivät vahingoita ympäristöä toisen valtion alueella tai kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisilla alueilla".
- Kullakin valtiolla on siten oikeus itsenäisesti päättää miten se käyttää luonnonvarojaan kunhan ei vahingoita toisia valtioita.
- kasvihuonekaasujen päästäminen ilmakehään.
- Geenimuunneltujen kasvien siitepölyn ja sementen leviäminen.
- ´**rajoitetun alueellisen suvereniteetin` periaate.**
- myös **luonnonvarojen hyödyntämistä rajoitetaan.**

- **Varovaisuusperiaate** biodiversiteettisopimuksen johdannossa: biologisen monimuotoisuuden merkittävän vähenemisen tai häviön uhatessa varmistettujen tieteellisten todisteiden puuttumista ei tulisi käyttää syynä uhan torjumiseen tai sen vaikutusten vähentämiseen tähtäävien toimenpiteiden lykkäämiseen. (GMO?)

Valtion rajojen sisäpuolella

asuvien kansojen, vähemmistöjen ja niihin kuuluvien yksilöiden edut vaativat valtion luonnonvarasuvereniteetin rajoittamista.

Metsästä riippuvaisen kansan luonnonvarasuvereniteetti voi joutua vastakkain yleisen suojeluintressin välillä. Esimerkiksi Nepal. Suomi?

Luonnonvarasuvereniteetti merkitsee erilaisia asioita eri intressiryhmille. Ennen muuta se merkitsee oikeutta käyttää luonnonvaroja **omaksi hyväksi**. Mutta luonnonvarasuvereniteetille voidaan antaa myös positiivinen sisältö: luonnonvarojen **yhteistä hyväksikäyttöä kestäväällä tavalla**.

Oikeus yhteisten luonnonvarojen käyttöön

Kansainvälisten vesivarojen osalta on kansainvälisessä tapaoikeudessa hyväksytty **tasapuolisen käytön periaate**. Vesistöalueen valtioilla on oikeus saada tasapuolinen ja kohtuullinen osuus vesivaroista ja toisaalta velvollisuus omalla alueellaan käyttää vettä niin, ettei vahingoiteta toisten valtioiden vesistöoikeuksia. Tasapuolisuutta arvioitaessa otetaan myös huomioon kunkin valtion vedenkäyttötarpeet.⁶

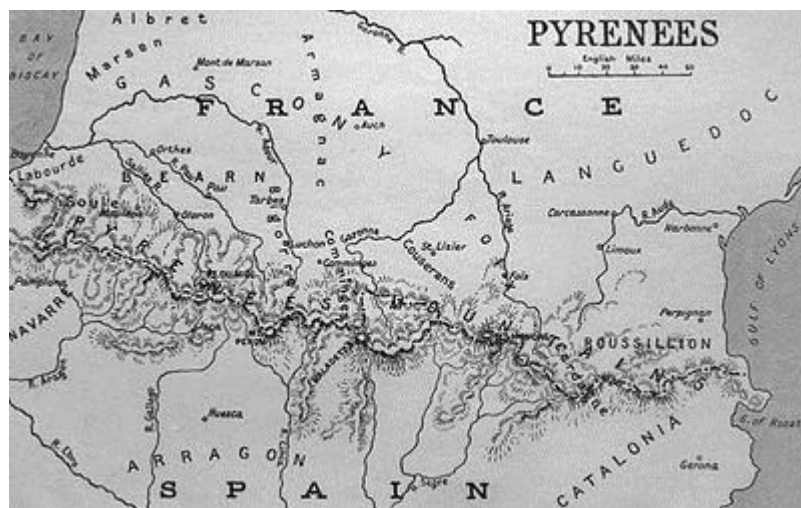
⁶ Convention on the Law of the Non-navigational Uses of International Watercourses, art. 5.1, (sopimus ei ole voimassa). Ks. Belinskij 2006, 14.

Vahingon aiheuttamisen kieltö:

Lake Lanoux -jutussa (1957) Espanjan ja Ranskan keskinäisessä välitystuomioistuimessa vahvistettiin valtiolla olevan oikeus käyttää omia luonnonvarojaan samalla ottaen huomioon toisten valtioiden intressit. Ranska ilmoitti muuttavansa alueellaan sijaitsevan *Lake Lanoux* -nimisen vuoristojärven laskujoen virtaamaa saadakseen tuotettua sähköenergiaa. Lake Lanoux laski *Font-Vive* -jokeen, joka puolestaan laski *Carol* -jokeen, ylitti Espanjan rajan ja laski siellä *Segre* -jokeen ja edelleen Välimereen. Ranskan tarkoituksena oli siirtää osa vesimassoista kulkemaan siten, että vettä ei enää laskettaisikaan Espanjan puolelle vaan suoraan Ranskan alueen kautta Atlantiin. Suunnitelmaa muutettiin kuitenkin niin, että Ranska ilmoitti rakentavansa omilla varoillaan voimalaitoksen omalle maalleen, käyttävänsä *Lake Lamouxin* vettä ja johtavansa veden sitten takaisin *Carol* -jokeen. Välitystuomioistuin totesi rakennustyön tapahtuvan Ranskan maaperällä ja pääasialliset vaikutuksetkin tuntuvat siellä. Näin ollen rakennustyöt tapahtuivat Ranskan alueellisen itsemääräämisoikeuden piirissä. Asiassa oli ratkaisevaa myös se, että vaikka veden luonnollinen kulku muutettiin, vesimäärä palautettiin kulkemaan Espanjaan, eikä veden laatu *Carol* -joessa inhimillisiä tarpeita ajatellen muuttunut. Tuomioistuin vahvisti, että **valtio voi käyttää omalla maallaan olevan kansainvälisen joen vettä omien tarpeidensa mukaan**

kuitenkaan aiheuttamatta vahinkoa vedenkäytölle alempana joen varrella muiden valtioiden alueella.⁷

- Vahingot joen patoamisesta ja säännöstelystä? 1957

Luonnonvarasuvereniteetti: Valtion oikeus kieltäytyä käyttämästä omia luonnonvarojaan

Yhdysvaltain presidentin ja Iso-Britannian pääministerin **Atlantin julistus** ⁸ (1941): kaupan vapaus ja luonnonvarojen saatavuus yhtäläisin oikeuksin kaikille valtioille.

KP –sopimus art.1.2:

”kansat voivat vapaasti käyttää luonnonrikkauksiaan ja -varojaan **omiin tarkoituksiinsa**, mikäli se ei vahingoita yhteisen edun periaatteelle perustuvan kansainvälisen taloudellisen yhteistyön ja kansainvälisen oikeuden velvoituksia. Missään tapauksessa kansalta ei saa riistää sen omia elinehtoja”.

⁷ 24 ILR (1957), XII UNRIAA, s. 281-317, ks. Kuokkanen 2002, s. 68.

⁸ Heffner 1952, ss. 281-282.

Sopimusneuvotteluissa (1955) *Britannia*: ”omiin tarkoituksiinsa” on itsekäs ja mahdollistaa taloudelliset toimet toisten valtioiden intressejä vastaan.

Indonesia: valtiolla on oikeus kieltäytyä taloudellisesta yhteistyöstä toisten valtioiden kanssa.

Olisiko valtioilla velvoite saattaa tärkeät raaka-aineet yleiseen käyttöön?

Pitäisikö harvinaisia mutta välttämättömiksi katsottuja resursseja jakaa koko ihmiskunnan käyttöön? Suomen vesivarat?

Vastaus löytyy kansalle kuuluvasta luonnonvarasuvereniteetista.

YK:n vuoden 1962 päätöslauselman mukaan kansoilla ja kansakunnilla on vapaa oikeus harkita luonnonvarojensa käyttämisen ehdot.⁹ Kansan tulee voida päättää luonnonvarojen käytöstä ilman ulkopuolelta tulevaa painostusta.

Lisäksi KP-sopimuksen (ja TSS-sopimuksen) mukaan kansalta ei saa riistää sen ehtoja edes silloin kun sen luonnonvarat ovat kauppatavaraa.

KP-sopimuksen 47 artikla vahvistaa kaikilla kansoilla olevan oikeuden vapaasti käyttää hyväkseen luonnonrikkauksiaan ja voimavarojaan.

Kansainvälinen oikeus ei hyväksy kansallisten luonnonvarojen yleistä käyttöoikeutta, Sen sijaan valtiot voivat sitoutua luovuttamaan resurssejaan myös toisten valtioiden käyttöön.

- Länsi-Euroopan maat sitoutuivat vuonna 1957 läheiseen ydinenergiayhteistyöhön perustamalla **Euroopan atomienergiayhteisön**,¹⁰
- atomienergiayhteisöllä on omistusoikeus kaikkeen ydinpolttomateriaaliin, joka on tuotettu jäsenvaltiossa (art 86).

⁹ Resolution on Permanent Sovereignty over Natural Resources, UNGA Res. 1803 (XVII) 1962.

- yhteisöön kuuluvat valtiot ja niiden alueella olevat ydinpolttoaineen raaka-ainelähteet (malmi), ovat osa yhteistä ydinenergiahuoltoa ja,
- kaikilla sopimukseen sitoutuneilla valtioilla on yhteinen oikeus tähän raaka-aineeseen (the principle of equal access to sources of supply, art. 52) .
- esimerkiksi Suomen maaperästä tuotettuun uraaniin on oikeuksia myös muilla EU:n jäsenvaltioilla. **Esim. Talvivaaran kaivoksen uraani > luovuttamiseen tarvitaan EU:n komission hyväksyntä (kenelle myydään).**

Raaka-aineen saatavuus poliittisena aseena taloudellisten boikottien ja saartojen yhteydessä

Itsemääräämisoikeus

- siirtomaajärjestelmän purkaminen itsenäisiksi valtioiksi.
- Myös kansat, jotka elävät itsenäisissä valtioissa.

Kansan itsemääräämisoikeus:

- oikeus erota valtiosta ja muodostaa itsenäinen valtio sekä oikeus vapaasti päättää suhteista kansainväliseen yhteisöön.
- osallistumisoikeus valtiota koskevaan yleiseen päätöksentekoon.
- ”johonkin muuhun poliittiseen asemaan muuttuminen”¹¹: autonomia, liittovaltio.

¹¹ YK:n yleiskokouksen vuonna 1970 hyväksymä julistus valtioiden välisiä ystävällisiä suhteita ja yhteistyötä koskevista kansainvälisen oikeuden periaatteista, UNGA res. 2625(XXV), 24.10.1970.

- alkuperäiskansat vaativat itsensä tunnustamista kansoina ja kansainvälisen oikeuden mukaista itsemääräämisoikeutta. Useimmat alkuperäiskansat tyytyvät elämään toisten valtiossa, kun annetaan riittävä itsehallinto ja luonnonvaraoikeudet.

Itsemääräämisoikeuden esteitä ja toteutuminen

- elinkelpoisuus: voimavarat, Grönlanti.
- rajojen loukkaamattomuuden periaate. Rauha ja vakaus.
- Pitäisikö itsemääräämisoikeuden tunnus vaihtaa `itsehallintoon`?
- **`oikeus itsenäiseen kehitykseen ja säilymiseen kansana`.**
- Poliittinen autonomia, joka mahdollistaa päätöksenteon ilman ulkopuolista asioihin puuttumista, sekä oikeutta ylläpitää ja kehittää alkuperäiskansan perinteisiä sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia rakenteita. Tällainen poliittinen ratkaisu on mahdollinen vain, jos valtio sallii alkuperäiskansan ja sen edustajien ilmaista vapaasti tahtonsa ja neuvotella vapaasti poliittisesta statuksestaan ja edustuksestaan valtiossa, jossa he elävät.
- Kansainliitto 1921: **Ahvenanmaa** kuuluu Suomelle, vaikka ahvenanmaalaisten enemmistö olisi halunnut alueen liitettäväksi Ruotsiin. Kyseessä ei ole erillinen kansa, vaan osa Suomessa asuvaa ruotsinkielistä vähemmistöä. Suomi ei sortanut alueen asukkaita. Suomi oli 7.5.1920 hyväksynyt alueelle autonomian ja sopinut Ruotsin kanssa alueen väestön kieli- ja kulttuuripoliittisista oikeuksista. So. vähemmistöoikeudet turvattu.¹²

¹² League of Nations Doc. C.L.110., I, annex, 16.

Valtion oikeudet ja velvollisuudet

(Hannikainen)

- Omalla alueellaan yksinvalta ulkopuolisiin nähden.
- Valtio nauttii alueellista koskemattomuutta. Sen rajat ovat loukkaamattomat.
- Sisäinen toimivalta: oikeus valita yhteiskuntajärjestelmä, kansallinen politiikka, järjestää vaalit ilman ulkopuolisten sekaantumista.
- Immunitetti toisten valtioiden tuomiovaltaa vastaan. Edustustoilla ja diplomaateilla laaja immunitetti asemavaltiossa (= valtiota eikä sen virallista edustajaa ei saa asettaa syytteeseen ja tuomita toisen valtion kansallisessa tuomioistuimessa)

Perusvelvollisuudet:

- Valtion täytyy noudattaa velvoitteitaan *bona fide*, vilpittömin mielin.
- Valtion tulee kunnioittaa toisten valtioiden oikeuksia.
- Valtion tulee huolehtia, ettei sen alueella tai alueelta käsin loukata kansainvälistä oikeutta.
- Valtioiden tulee selvittää kansainväliset riitansa pelkästään rauhanomaisin keinoin.

Esimerkki:

Asetus (27.7.1992) Venäjän federaation kanssa suhteiden perusteista tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta, Ulkoasiainministerin esittelystä säädetään:

1 § Helsingissä 20 päivänä tammikuuta 1992 tehty Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välinen sopimus suhteiden perusteista, jonka eduskunta on hyväksynyt 22 päivänä toukokuuta 1992 ja jonka tasavallan presidentti on ratifioinut 26 päivänä kesäkuuta 1992 ja jota koskevat ratifioimiskirjat on vaihdettu 11 päivänä heinäkuuta 1992, on voimassa 11 päivästä heinäkuuta 1992 niin kuin siitä on sovittu.

2 §, Tämä asetus tulee voimaan 27 päivänä heinäkuuta 1992.

Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välinen SOPIMUS suhteiden perusteista

Suomen tasavalta ja Venäjän federaatio, joita jäljempänä kutsutaan sopimuspuoliksi,

korostaen Euroopassa tapahtuneiden syvällisten historiallisten muutosten merkitystä,

tarkoituksenaan kehittää ja lujittaa hyviä naapuruussuhteita ja kaikinpuolista yhteistyötä maittensa ja kansojensa välillä,

vahvistaen osallistuvansa demokraattisen, rauhanomaisen ja yhtenäisen Euroopan rakentamiseen Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin Helsingin päätösasiakirjan, Pariisin peruskirjan ja muiden ETYKin asiakirjojen mukaisesti,

ilmaisten halunsa työskennellä kahden kesken ja yhdessä muiden maiden kanssa arktisen alueen, Pohjois-Euroopan ja Itämeren piirin hyvinvoinnin kehittämiseksi,

korostaen kansojensa historiallisia yhteyksiä ja jatkuvaa tarvetta avoimeen kanssakäymiseen,

vahvistaen noudattavansa tinkimättömästi oikeusvaltion periaatteita, ihmisoikeuksia ja perusvapauksia sekä kansallisten vähemmistöjen oikeuksia ja edistävänsä ihmisten välisiä yhteyksiä,

antaen erityistä merkitystä demokratian ja taloudellisen vapauden kehittämislle,

tuntien vastuunsa elinympäristönsä säilyttämisestä ja maailmanlaajuisesta, alueellisesta ja toistensa ympäristöturvallisuudesta,

ilmaisten pyrkimyksensä vahvistaa kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta sekä toteuttaa oikeudenmukaisuuden, inhimillisten perusarvojen ja kestävänsä kehityksen periaatteita Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisesti,

ovat sopineet seuraavasta:

1 artikla, Sopimuspuolten suhteet perustuvat YK:n peruskirjan ja ETYKin päätösasiakirjan mukaisesti kansainvälisen oikeuden periaatteisiin kuten täysivaltaiseen tasa-arvoisuuteen, pidättymiseen voimakeinoilla uhkaamisesta tai niiden käytöstä, rajojen loukkaamattomuuteen, alueelliseen koskemattomuuteen, riitojen rauhanomaiseen ratkaisemiseen, sisäisiin asioihin puuttumattomuuteen, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamiseen sekä kansojen oikeuksien samanarvoisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen. Sopimuspuolet täyttävät vilpittömästi kansainvälisen oikeuden velvoitteet ja edistävät hyvän naapuruuden hengessä keskinäistä yhteistyökumppanuuttaan sekä yhteistyötään kaikkien maiden kanssa.

2 artikla, Sopimuspuolet käyvät säännöllisesti vuoropuhelua korkeimman valtio johdon tasolla ja muulla hallitustasolla maittensa kehityksestä sekä keskinäisistä ja kansainvälisistä kysymyksistä.

Ne edistävät kanssakäymistä eri aloilla kansanedustuslaitosten kesken sekä keskushallinnon, alueellisten ja paikallisten viranomaisten kesken.

Ne neuvottelevat kahdenvälisiä suhteitaan koskevista kysymyksistä rakentavassa hengessä ja molempien etuja kunnioittaen.

3 artikla, Sopimuspuolet sitoutuvat säilyttämään yhteisen rajansa hyvän naapuruuden ja yhteistyön rajana ETYKin päätösasiakirjan mukaisesti sen loukkaamattomuutta ja toistensa alueellista koskemattomuutta kunnioittaen.

4 artikla, Sopimuspuolet pidättyvät voimakeinoilla uhkaamisesta tai niiden käytöstä toisen osapuolen alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan ja selvittävät keskinäiset riitansa rauhanomaisin keinoin YK:n peruskirjan ja ETYKin päätösasiakirjan sekä muiden ETYK-asiakirjojen mukaisesti.

Sopimuspuolet eivät käytä eivätkä salli aluettaan käytettävän aseelliseen hyökkäykseen toista sopimuspuolta vastaan.

Siinä tapauksessa, että Suomi tai Venäjä joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, toinen sopimuspuoli myötävaikuttaa ristiriidan selvittämiseen YK:n peruskirjan ja ETYKin asiakirjojen periaatteiden ja määräysten mukaisesti ja pidättyy sotilaallisen avun antamisesta hyökkääjälle.

5 artikla, Sopimuspuolet työskentelevät päättäväisesti YK:n ja ETYKin toimintakyvyn vahvistamiseksi kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämisessä. Ne tukevat kansainvälisiä ponnisteluja, jotka tähtäävät aseidenriisuntaan, aseistuksen valvontaan sekä luottamuksen ja turvallisuuden lisäämiseen sotilaallisella alalla.

Tilanteissa, joissa kansainvälinen rauha ja turvallisuus tai erityisesti jommankumman sopimuspuolen turvallisuus ovat vaarantuneet, Suomi ja Venäjä ovat tarvittaessa yhteydessä keskenään YK:n ja ETYKin tarjoamien keinojen käyttämiseksi ristiriidan selvittämiseen.

6 artikla., Sopimuspuolet kiinnittävät erityistä huomiota yhteistyön kehittämiseen Suomen ja siihen rajoittuvien lähialueiden Murmanskin, Karjalan ja Pietarin välillä.

7 artikla, Sopimuspuolet kehittävät keskinäistä taloudellista ja tieteellis-teknistä yhteistyötään markkinatalouden ja keskinäisen hyödyn periaatteiden pohjalta.

8 artikla, Sopimuspuolet kehittävät päättäväisesti yhteistyötään ympäristönsuojelussa, ympäristöongelmien ratkaisemisessa ja luonnonvarojen järkipäisessä käyttämisessä kestävä kehityksen periaatteen mukaisesti.

9 artikla, Sopimuspuolet edistävät vuorovaikutusta kulttuurin ja tieteen aloilla kansojensa keskinäisen kanssakäymisen rikkaiden perinteiden sekä yhteisten eurooppalaisten ja yleisinhimillisten arvojen pohjalta.

Sopimuspuolet kannustavat yhteyksiä ja kanssakäymistä kansalaistensa kesken yhtenäisen Euroopan hengessä. Tässä yhteydessä erityinen huomio kiinnitetään nuorison yhteyksien kehittämiseen ja laajentamiseen.

Ne luovat edellytyksiä yksilöiden, laitosten ja järjestöjen suorien yhteyksien laajentumiselle moniarvoisuuden ja avoimuuden pohjalta.

10 artikla, Sopimuspuolet tukevat suomalaisten ja suomensukuisten kansojen ja kansallisuuksien omaperäisyyden säilyttämistä Venäjällä ja vastaavasti Venäjältä peräisin olevien omaperäisyyttä Suomessa. Ne suojelevat toistensa kieliä, kulttuuria ja historian muistomerkkejä.

11 artikla, Sopimuspuolet tekevät tarpeellisia sopimuksia edistääkseen tämän sopimuksen tavoitteiden toteuttamista.

12 artikla, Tämä sopimus on ratifioitava ja se tulee voimaan ratifioimiskirjojen vaihtamispäivänä.

Sopimus on voimassa kymmenen vuotta, minkä jälkeen sen voimassaolo jatkuu viisivuotiskausittain, ellei jompikumpi sopimuspuolista irtisano sitä toiselle sopimuspuolelle kirjallisesti tehtävällä ilmoituksella vähintään vuotta ennen voimassaolokauden päättymistä.

Tehty Helsingissä 20 päivänä tammikuuta 1992 kahtena suomen- ja venäjänkielisenä kappaleena molempien tekstien ollessa yhtä todistusvoimaiset.

Valtioidenväliset järjestöt

Esim. YK, EU, IMF (kansainvälinen valuuttarahasto)

Milloin kansainvälinen järjestö on kansainvälisoikeudellisesti oikeuskelpoinen?

Hakapää, s. 114: ”Vuonna 1948 terroristit surmasivat YK:n välittäjänä Palestiinassa toimineen ruotsalaisen kreivi Bernadotten. Israelin hallussa

olleella alueella Jerusalemissa tapahtunut terroriteko herätti kysymyksen aluevaltion vastuusta YK:n palveluksessa oleville henkilöille aiheutuneista vahingoista. Erityisesti kysyttiin, saattoiko YK tällaisessa tapauksessa esittää valtiolle hyvitysvaatimuksen eli voitiinko järjestöä pitää toimikelpoisena oikeushenkilönä”. - Kansainvälisen tuomioistuimen lausunto 1949: ”Järjestölle osoitetut tehtävät, oikeudet ja velvollisuudet merkitsevät sellaista oikeushenkilöllisyyttä, joka sisältää kelpoisuuden valtioihin kohdistuvien vaateiden esittämiseen”.

= voivat tehdä sopimuksia, omistaa omaisuutta, esiintyä tuomioistuimissa jne.

- Oikeuskelpoisuus = oikeussubjekti.
 - Yksityisluonteiset järjestöt eivät ole oikeussubjekteja, esim. Amnesty, Greenpeace yms.
- Jäsenyyshedellytys:
 - Vain kv-oikeuden subjektit voivat muodostaa uusia subjekteja.
- Sopimuspohja:
 - Valtioiden välinen sopimus järjestön jäsenyyden ehdoista.

- Toiminnan luonne:
 - Järjestön tarkoitus toimia kv-oikeuden subjektina, ei vain perustajajäsenten välinen yhteistyöelin. Esim. YK:n peruskirja.
- Järjestön pysyvyys:
 - Toistaiseksi tai määräajaksi perustettu.
 - Pysyvät toimielimet, jotka mahdollistavat tehtävästä suoriutumisen.
- Oma toimielimistö:
 - Yleensä yleiskokous, suppeampi hallintoelin ja sihteeristö.
- On itsenäinen subjekti, eikä kenenkään muun alaisuudessa
 - Itsenäisyyden sisäinen ja ulkoinen ulottuvuus.
 - Ongelmia:
 - Jäsenvaltioiden painoarvo ”itsenäisen” järjestön päätöksenteossa.
 - Suvereenit valtiot järjestöjen takana.
 - Jäseneksi liittyminen ja tietyn toimivallan luovuttaminen.

Ovatko kansainväliset järjestöt **suvereniteetin uhka?**

- Useimmiten eivät valtiot ole antaneet ylikansallista päätöksentekovaltaa.
- Päätökset yleensä suosituksia jäsenvaltioille = *soft law*.
- Kritiikki > **WTO, (GATT), Maailman pankki, IMF.**

Kehitysyhteistyön palvelukeskus KePa (2000):

Maailmanpankin ja IMF:n epädemokraattisuus

Vaikka Maailmanpankki ja IMF ovat käytännössä poliittisia järjestöjä, jakautuu jäsenmaiden vaikutusvalta hyvin epätasaisesti. Toisin kuin YK:ssa, jossa päätetään **“yksi maa, yksi ääni”** -periaatteella, vallitsee talousjärjestöissä **“dollari ja ääni”** -periaate. 182 jäsenmaan päätöksentekovalta määräytyy pitkälti jäsenmaiden talouden koon perusteella. USA käyttää molemmissa järjestöissä yksinään noin 17 prosenttia äänivaltaa ja G7-maiden osuus on noin 45 prosenttia samaan aikaan kun kolmea miljardia ihmistä eli puolta maailman väestöstä edustavan 49 niin kutsutun matalatuloisen maan yhteenlaskettu äänimäärä on vähän yli 9 prosenttia (World Development Report 1997). UNDP kiinnitti vuoden 1999 Inhimillisen kehityksen raportissaan huomiota siihen, että kansainvälisen politiikan määrittely on aikaisempaa epädemokraattisempaa, koska valta on keskittynyt G7-ryhmälle. Kehitysmaat ovat jääneet 1990-luvulla yhä selvemmin kansainvälisen politiikan ulkopuolelle ja ne ovatkin pyrkineet määrätietoisesti vahvistamaan YK:n asemaa.

- Mitä `epädemokraattisuus´ merkitsee käytännössä?

2. Kansainvälinen oikeus on valtioiden sopimaa ja luomaa oikeutta

Käsite **kansainvälinen** oikeus: valtioiden välinen oikeus. Valtiot sopivat keskenään `kansainvälisen´ oikeuden sisällöstä. Ei ole luonnonoikeutta.

- I maailmansodan rauhansopimuksissa Versaillesissa Pariisissa (1919) sovittiin YK:n edeltäjän Kansainliiton (1920) ja Haagin pysyvän kansainvälisen tuomioistuimen (Permanent Court of International Justice, PCIJ) perustamisesta.
- PCIJ on nykyisen Kansainvälisen tuomioistuimen edeltäjä (International Court of Justice, ICJ).
- PCIJ:lle hyväksyttiin perussääntö, jonka mukaan valtioiden välisiä riitoja ratkaistaisiin.
- Perussäännössä hyväksyttiin luettelo kansainvälisen oikeuden lähteistä.

Kansainvälisen oikeuden lähteet

YK:n peruskirja (1945), 92 artikla:

Kansainvälinen tuomioistuin on Yhdistyneiden Kansakuntien oikeudellinen pääelin. Se toimii tähän liitetyn perussäännön mukaisesti, joka pohjautuu Pysyvän

kansainvälisen tuomioistuimen (PCIJ) perussääntöön ja on tämän peruskirjan erottamaton osa.

94 artikla:

Kukin Yhdistyneiden Kansakuntien jäsen sitoutuu noudattamaan Kansainvälisen tuomioistuimen päätöksiä jokaisessa asiassa, jossa se on asianosaisena.

95 artikla:

Mikään tämän peruskirjan määräys ei estä Yhdistyneiden Kansakuntien jäseniä jättämästä riitojensa ratkaisemista muille tuomioistuimille jo voimassa olevien tai vastaisuudessa solmittavien sopimusten perusteella.

96 artikla:

Yleiskokous tai turvallisuusneuvosto voi pyytää Kansainvälisen tuomioistuimen neuvovaa lausuntoa kaikista oikeudellisista kysymyksistä.

Esim: Länsi-Saharan itsemääräämisoikeudesta (1975), Israelin rakentama muuri Israelin ja Länsirannan välille (2004), Kosovon yksipuolisen itsenäistymisjulistuksen suhde kansainväliseen oikeuteen (2010)

Kansainvälisen tuomioistuimen (ICJ) perussääntö:

34 artikla: Ainoastaan valtiot voivat olla asianosaisina tuomioistuimessa.

36 artikla: Tuomioistuimen toimivalta käsittää kaikki asiat, jotka asianosaiset alistavat sille.

38 artikla: 1. Tuomioistuin, jonka tehtävänä on ratkaista sille jätetyt riidat kansainvälisen oikeuden mukaan, soveltaa:

a. kansainvälisiä yleis- tai erityissopimuksia, jotka sisältävät riitapuolina olevien valtioiden nimenomaan tunnustamia sääntöjä;

b. kansainvälistä tapaa velvoittavaksi oikeudeksi tunnustetun yleisen käytännön ilmauksena;

c. *sivistyskansojen* tunnustamia yleisiä oikeusperiaatteita;

d. ottaen huomioon 59 artiklan¹³ määräyksen oikeudellisia ratkaisuja sekä eri maiden etevimpien tutkijain oppeja apukeinona oikeussääntöjen määrittelemiseksi.

2. Tämä säännös ei rajoita tuomioistuimen valtaa tuomita ex aequo et bono, (kohtuuden mukaan) jos asiapuolet siihen suostuvat.

> tiivistys: ensisijaiset lähteet: sopimukset, tapaoikeus, yleiset oikeusperiaatteet.

Toissijaiset lähteet: tuomioistuinratkaisut ja tutkijain kirjoitukset (tieteisoppi apuna oikeussääntöjen tulkinnassa).

¹³ 59 artikla: Tuomioistuimen ratkaisu sitoo yksinomaan riitapuolia ja ainoastaan ratkaistuun asiaan nähden.

> + kansainvälisten järjestöjen päätökset, julistukset ja päätöslauselmat [pehmeä oikeus (soft law)].

Tarkemmin oikeuslähteistä

1. Sopimukset

- Velvoittaa vain sopimukseen nimenomaan sitoutuneita valtioita mutta ei ulkopuolisia ilman niiden erityistä suostumisilmoitusta.
- Sitoutuneiden valtioiden tulee noudattaa sopimusta *bona fide*, vilpittömin mielin.
- Sopimuksella ei ole taannehtivaa oikeusvoimaa, eli sillä ei ole vaikutusta ennen sen voimaantuloa sattuneisiin tapahtumiin.

2. Tapaoikeus

- Yleinen valtiokäytäntö, joka hyväksytään oikeudellisesti sitovaksi.
- Jatkuva ja yhtenäinen käytäntö.
- Lyhyempikestoinen käytäntö, joka on hyväksytty.
- Valtion tosiasiallinen käyttäytyminen, onko hyväksynyt vai protestoiko, oma hyväksyntä (*opinio juris*)

➤ **Esimerkki** (Hakapää, Hannikainen): avaruus ei ole minkään valtion vallattavissa. Perustuu YK:n yleiskokouksen yksimieliseen päätöslauselmaan. Päätöslauselmat eivät ole sinänsä juridisesti sitovia. Kuitenkin silloiset avaruusvaltiot USA ja Neuvostoliitto ilmoittivat

hyväksyvänsä päätöslauselman > avaruuden valloittamattomuus
hyväksyttiin tapaoikeutena, so. näin menetellään.

3. Yleiset oikeusperiaatteet

- Kun ei löydy sopimuksen tai tapaoikeuden muovaamaa sääntöä
voi löytyä oikeusperiaate, jota on noudatettava.

- Esimerkkejä: vilpittömämpi mieli, sopimusten sitovuus (*pacta sunt servanda*), osapuolten kuuleminen, tuomion oikeusvoima

Kansainvälisten järjestöjen päätöksistä, julistuksista ja päätöslauselmista

- Valtiot ovat sopineet hyväksymällä YK:n peruskirjan, että YK:n turvallisuusneuvostolla on erityinen asema tehdä kaikkia valtioita sitovia päätöksiä, lähinnä liittyen rauhan turvaamiseen.
- Yleensä vain suosituksia, esimerkiksi YK:n yleiskokouksen päätöslauselmat.
- muovaavat kansainvälistä oikeutta, *soft law*. Vrt.
Alkuperäiskansojen oikeuksien julistus 2007: vastaan

äänestäneet USA, Kanada, Uusi Seelanti, Australia > kysymys kansallisen oikeuden lähteestä

-

Normihierarkia

(perustuslaki – laki –asetus ---)

(Lauri Hannikainen: Kansainvälisen oikeuden käsikirja)

- Jus cogens eli ehdottomat normit, joista ei voi poiketa
- YK:n peruskirja
- YK:n turvallisuusneuvoston velvoittavat päätöslauselmat
- Sopimukset ja kansainvälinen tapaoikeus
- Yleiset oikeusperiaatteet

- EU:n asetukset ja direktiivit (perustuvat sopimukseen)
- Kansainvälisten järjestöjen päätöslauselmat
- Asiantuntijajärjestöjen lausunnot ja eettiset säännöt

Jus cogens, ehdottomat normit

- Aggressiivisen asevoiman käytön kieltä valtioiden välillä.
- Ihmisoikeuksien raikeimmat loukkaukset, kuten kansanmurha eli joukkotuhonta, kidutus ja orjuuttaminen
- Humanitäärisen oikeuden säännöt, aseellisissa selkkauksissa siviiliväestöön kohdistettu terrorisointi, **sotatoimet lääkintähenkilökuntaa ja sairaaloita vastaan, esim> Kunduz`in sairaala 3.10.2015, USA:n ilmavoimien pommitus, lääkärit ilman rajoja (MSF)**

- Fires burn in the MSF emergency trauma hospital in Kunduz, Afghanistan, after it was hit and partially destroyed by missiles 03 October 2015.
- From 2:08am until 3:15am on Saturday, 3 October, MSF's trauma hospital in Kunduz, Afghanistan, was hit by a series of aerial bombing raids at approximately 15-minute intervals. The main hospital building, which housed the intensive care unit, emergency rooms, and physiotherapy ward, was hit with precision, repeatedly, during each aerial raid, while surrounding buildings were left mostly untouched.
- The total number of people killed in the attack is 22, including 12 MSF staff members and 10 patients. Thirty-seven people

were injured, including 19 members of the MSF team.

- From 28 September, when major fighting broke out in Kunduz city, until the time of the attack, MSF teams in Kunduz had treated 394 wounded people in the hospital.
- When the aerial attack occurred, there were 105 patients in the hospital and more than 80 MSF international and national staff present.
- Our staff reported no armed combatants or fighting in the compound prior to the airstrike.
- MSF's facility in Kunduz was a fully functioning hospital that was full of patients and MSF staff.
- The attacks took place despite the fact that MSF had provided the GPS coordinates of the trauma hospital to Coalition and Afghan military and civilian officials as recently as Tuesday, 29 September. The attack continued for more than 30 minutes after we first informed US and Afghan military officials in Kabul and Washington that it was a hospital being hit.

Onko muuta oikeutta?

Alkuperäiskansa ei ole valtioiden lailla subjekti kansainvälisessä oikeudessa.

PCIJ jutussa *Island of Palmas* (1928): ”Alkuasukasyhteisöjen johtajien kanssa tehdyt sopimukset eivät luo oikeuksia ja velvollisuuksia siten kuin valtioiden väliset sopimukset kansainvälisessä oikeudessa”. Alkuperäiskansan omia oikeussääntöjä ei tarvitse tutkia, elleivät jutun osapuolet niihin vetoa.

ICJ, Libyan ja Tsadin rajanvetokiista 1994: raja-alueella ikimuistoisista ajoista asuneen *Toubou* -alkuperäiskansan kantaa rajakiistaan ei selvitetä. Kyseessä oli alue, jossa tiedettiin olevan uraaniesiintymiä. Alkuperäinen rajalinja, josta Libya ja Tsad riitelivät, perustui entisten siirtomaaisäntien (Ranska ja Italia) kartalle piirtämiin valloitusrajoihin. Näillä ’siirtomaavallasta vapautuneilla kansoilla’ ei ollut tarvetta ryhtyä palauttamaan ennen kolonialismin aikaa vallinnutta olotilaa ja turvaamaan alueen alkuperäiskansan maa-oikeuksia. Libya vetosi kyllä alueen historiaan ja väitti perineensä oikeuden rajamaahan sen alkuperäiskansalta. Kansainvälinen tuomioistuin katsoi kuitenkin tarpeettomaksi ryhtyä tarkemmin raja-alueen historiaa selvittämään, koska **rajariidan ratkaisu perustui valtiosopimukseen Libyan ja Tsadin välillä.**

- Alkuperäiskansa ei ollut osallinen oikeusprosessissa eikä voinutkaan olla.
- Alkuperäiskansan omaa oikeutta ei tarvinnut selvittää.

Alkuperäiskansojen oikeus?

Kansainvälinen oikeus on valtioiden luomaa oikeutta, jonka ne ovat ulottaneet koskemaan koko maailmaa, myös alkuperäiskansoja.

Objektiivisesti tässä on kysymys sulauttamisesta, ikään kuin alkuperäiskansoilla ei olisi omaa oikeutta.

ILO 169, Itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskeva yleissopimus (1989)

Art. 8 Alkuperäiskansan tavat ja tapaoikeus otettava asianmukaisesti huomioon.

Oikeus säilyttää omat tapansa ja instituutionsa.

Art. 9 kunnioitettava kysymyksessä olevien kansojen tavanomaisia menetelmiä käsiteltäessä näiden kansojen jäsenten tekemiä rikoksia

Art. 10 rangaistuksissa taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriin liittyvät erityispiirteet otettava huomioon. Muille rangaistusmuodoille kuin vapausrangaistuksille on annettava etusija.

UNDRIP, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, 2007

YK:n yleiskokous, so. valtiot ovat tunnustaneet alkuperäiskansoille oikeuksia:

- 5 art: oikeus ylläpitää ja vahvistaa erillisiä poliittisia, oikeudellisia, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä instituutioitaan.
- 18 art: oikeus ylläpitää ja kehittää **omia päätöksentekuelimiään**.
- 19 art: Valtiot neuvottelevat vilpittömässä mielessä ja toimivat yhteistyössä kyseisten alkuperäiskansojen kanssa näiden **omien edustuselinten** kautta saadakseen niiden **vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen** ennen kuin valtiot hyväksyvät ja panevat täytäntöön lainsäädännöllisiä tai hallinnollisia toimia, jotka voivat vaikuttaa alkuperäiskansoihin.
- 27 art: alkuperäiskansojen **lait, perinteet, tavat ja maanhallintajärjestelmät** asianmukaisesti tunnustava menettely.
- 34 art: oikeus edistää, kehittää ja ylläpitää oikeusjärjestelmiään tai -tapojaan kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaisesti.

- 37 art: sopimukset ja muut rakentavat järjestelyt tunnustetaan, niitä noudatetaan ja ne saatetaan voimaan.
- 40 art: on otettava asianmukaisesti huomioon kyseisten alkuperäiskansojen **tavat, perinteet, säännöt ja oikeusjärjestelmät** sekä kansainväliset ihmisoikeudet.
- 46 art: Minkään tässä julistuksessa ei saa tulkita merkitsevän minkään valtion, kansan, ryhmän tai henkilön oikeutta osallistua toimintaan tai suorittaa tekoa, joka on Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan vastainen, eikä tulkita sallivan toimintaa, joka **kokonaan tai osittain hajottaisi täysivaltaisten ja itsenäisten valtioiden alueellisen eheyden tai poliittisen yhtenäisyyden** tai heikentäisi niitä, eikä kannustavan tällaiseen toimintaan.
Huomioita:

> alkuperäiskansojen edustajat olleet mukana neuvottelemassa julistuksesta.

> julistus muuttaa kansainvälistä oikeutta. Nyt luovutaan ajatuksesta sulauttaa kaikki sivilisaatiot valtioihin. Niiden ulkopuolelle jäävät alkuperäiskansat.

> julistus on muuttanut myös alkuperäiskansat. Ne eivät ole enää vain paikallisia, vaan muodostavat kokonaisuuden, yhteisön, joka on yhteydessä osastensa välillä.

> koskaan aikaisemmin alkuperäiskansojen historiassa ei ole ollut tarvetta luoda kirjallista vapauksien luetteloa. Herää kysymys, onko

tämä luopumista omasta oikeudesta, länsimaisen valtion oikeuden hyväksymistä. Onko UNDRIP imperialismiin työkalu?

> Kyseessä on kielen kolonisaatio. Alkuperäiskansat käyttävät `valloittajan` kieltä ja omien tapojen rinnalle otetaan valloittajan oikeus.

> Julistus haastaa `kansalaisen` oikeudet antamalla kollektiivisia oikeuksia alkuperäiskansalle. Valtiot tunnustavat, että alkuperäiskansoilla on omat lailliset instituutiot.

3. Mikä asema kansainvälisessä oikeudessa on yksilöillä?

- Kansainvälinen oikeus on valtioiden välistä oikeutta.
- Suvereniteetin mukaan toisten valtioiden sisäisiin asioihin ei puututa.
- Valtiot sopineet ihmisoikeussopimuksilla yksilön asemasta suhteessa valtioon.
- Ihmisoikeuksista on tullut osa kansainvälistä, so. valtioiden välistä oikeutta.

Yksilön osallistumisoikeudet päätöksentekoon – suhde valtaan

Historiallinen kehitys

- Perustuu ulkoistetulle, edustukselliselle osallistumiselle. Juuret Ranskan 1789 vallankumouksen luomassa kansanedustusinstituutiossa, jossa alun perin kyse oli yhteiskunnan intressi- ja luokkajaon tunnustamisesta ja vallanjaosta.
- Yksilö saa osallistua säännöllisin väliajoin pidetyissä vaaleissa. Päätöksentekoon osallistumisen valta luovutetaan edustajalle.
- Tämä ns. demokraattinen osallistumismalli on voimassa edelleen, sillä sen perusajatukset on siirretty kansainvälisen oikeuden normijärjestelmän keskeiseksi rungoksi.

- Yksilön (kansalaisen) *prosessuaalinen* osallistumisoikeus yhteisten asioiden hoitoon **vaalien kautta** on todettu kaikissa keskeisissä ihmisoikeussopimuksissa.

= vaikutetaan valittavan toimielimen kokoonpanoon, so. kuka käyttää valtaa?

YK:n ihmisoikeuksien julistus (1948)

21. Artikla: 1. Jokaisella on oikeus osallistua maansa hallitsemiseen joko välittömästi tai vapaasti valittujen edustajien välityksellä.
2. Jokaisella on yhtäläinen oikeus päästä maansa julkisiin toimiin.
3. Kansan tahto on hallitusvallan perusta; tämä tahto on ilmaistava määräaikailla ja aidoilla vaaleilla, joissa kaikilla on yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ja joissa äänestys on salainen tai muuta vaalivapauden turvaavaa menettelyä noudattava.

Julistuksen johdanto-osassa edellytetään ihmisoikeuksien turvaamista oikeusjärjestyksellä, ”jotta ihmisten ei olisi pakko viimeisenä keinona nousta kapinaan pakkovaltaa ja sortoa vastaan”. Jollei näin tapahdu, on ihmisillä oikeus kapinoida. Kun hallitseva valta tai valtio harjoittaa pakkovaltaa ja sortoa, on oikeus nousta kapinaan.

Esim: African Katangese Peoples' Congress v. Zaire, African Commission on Human and Peoples' Rights, Comm. No. 75/92 (1995): kun Katangan alueen väestöllä oli oikeus osallistua Zairen poliittiseen hallintoon, ei heillä ollut oikeutta erota Zairesta.

= viittaus YK:n Ihmisoikeuksien julistukseen

Euroopan ihmisoikeussopimus (1950, Euroopan neuvosto)
Lisäpöytäkirja (1952), 3. Artikla: Oikeus vapaisiin vaaleihin.

YK:n rotusyrjinnän poistamista koskevassa yleissopimuksessa CERD (1965), 4.1.1969 (art. 5c) – vapaat vaalit ilman syrjintää.

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (KP-sopimus) 25 art. (kansalaisen oikeus) edustukselliseen demokratiaan.

Valvova Ihmisoikeuskomitea:

- Vaikka kyse on yksilön oikeudesta, haluaa ihmisoikeuskomitea valtioraporteissa selvitetävän, onko joidenkin ihmisryhmien oikeuksia rajoitettu.

- Yksilön osallistuminen myös perustuslain säätämiseen ja kansanäänestykset. Kansalaisten osallistuminen toimielimiin, joilla on päätäntävaltaa paikallisissa asioissa tai, jotka edustavat kansalaisia neuvotteluissa hallinnon kanssa.
- julkinen keskustelu, dialogi valittujen edustajien kanssa sekä kansalaisjärjestäytyminen myös osallistumista julkisten asioiden hoitoon. Tällaisen kansalaistoiminnan perustana on mielipiteen-, kokoontumisen ja yhdistymisen vapaus.
- oikeus mielipiteen ilmaisemiseen ja sananvapauteen (art. 19) sekä yhdistymisen vapauteen (art. 22) kuuluvat kaikille ihmisyksilöille, jotka ovat valtion oikeusjärjestyksen piirissä.

Naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979) CEDAW, art. 7: naiset muodollisen vaalidemokratian piiriin.

Lasten oikeuksien sopimuksen art. 12, lapsella on yksilöllinen ja kollektiivinen osallistumisoikeus, jota luetaan yhdessä oikeutta kulttuuriin koskevan art. 30 kanssa.

Vammaisten oikeuksien sopimus CRPWD, art. 29 (a)

Siirtotyöläisiä koskeva konventio CRMW art. 41

Vaalien välillä

Mielipiteen ilmaisun ja osallistumisen vapaus

= lukuisissa kansainvälisissä sopimuksissa olevat velvoitteet
sanan-, kokoontumisen- ja yhdistymisen vapaudesta.

=*substanssidemokratiaa*, jolla varsinaisen muodollisen päätöksenteon ulkopuolella muovataan tulevia virallisia, edustuksellisten elinten tekemiä päätöksiä.

- yksilön mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa `suoraan, aktiivisesti ja jatkuvasti´ päätöksentekoon.
- vaikuttamista päätösten sisältöön ilman, että tällä vaikuttamisella on välttämättä suoraa vaikutusta valtion hallinnon tekemiin päätöksiin.

- *Habermasin* keskusteleavan demokratian käsite, jossa ryhmäpäätökset syntyvät keskustelun avulla ilman äänestystä, yhteisymmärryksen kautta.
- Valtion ja alkuperäiskansan välisen uuden neuvottelukulttuurin voi katsoa edustavan tällaista uutta päätöksentekoon osallistumisen muotoa.
- **vapaa ja tietoon perustuva ennakko-suostumus**

Prosessuaalisen osallistumisen ongelmia

- ei oteta lainkaan kantaa itse päätettävään asiaan, vaan ainoastaan valitaan henkilöt määrittelemään päätöksenteon tarve ja tekemään haluamiaan päätöksiä.
- osallistuminen on ulkoistettu.
- Vaaliin osallistumalla luovutetaan oma päätöksentekovalta toiselle henkilölle vaalien väliseksi ajaksi. Valittu henkilö toimii valitsijan edustajana päätöksiä tehtäessä. Suomessa 'kansanedustajat' ja 'kansanedustuslaitos'.
- Vaalimainonta
- yhdenvertaiset oikeudet?
- alhainen äänestysaktiivisuus - muodollinen äänestysdemokratia ei riitä.

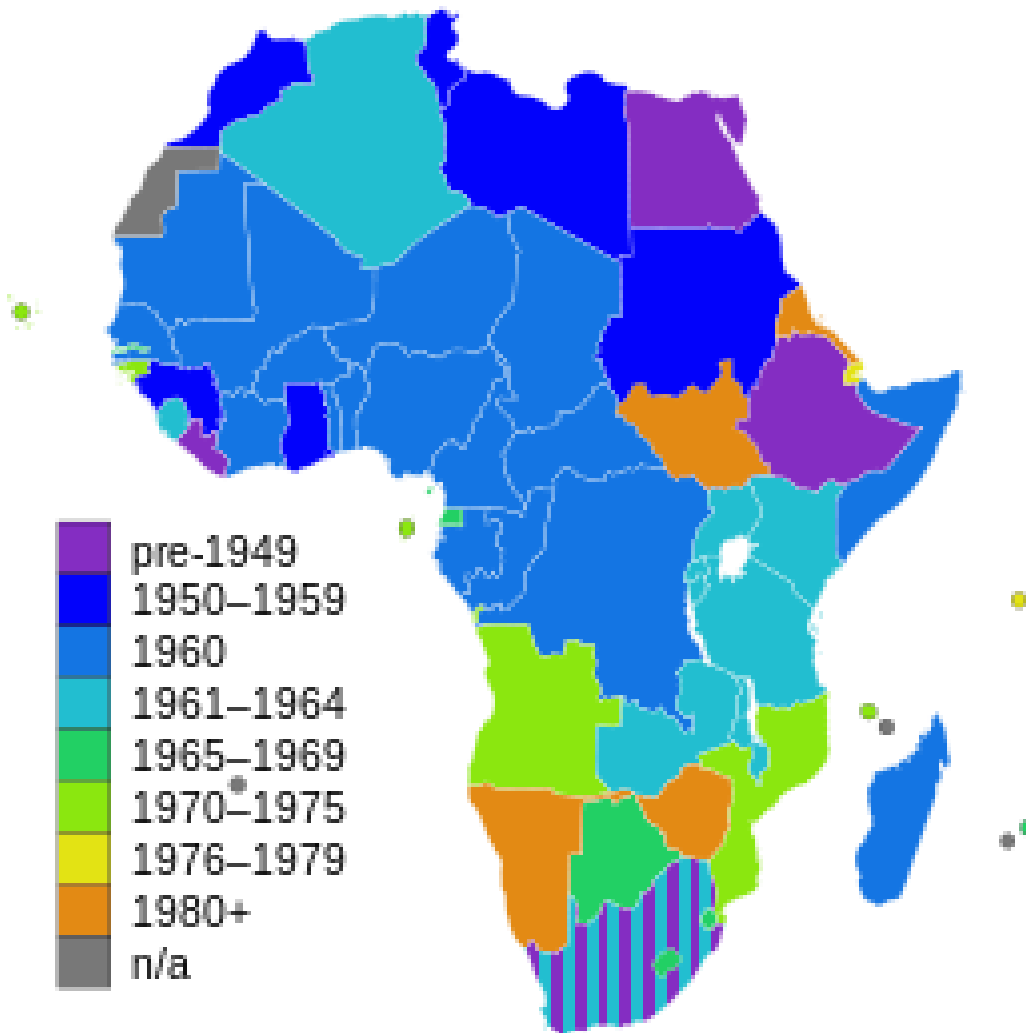
Päätöksentekoon osallistumisen ydinasioita onkin tehdänsä omassa asiassa omia päätöksiä, vai reagoidaanko osallistumisen kautta muiden tekemiin päätöksiin.

Ihmisoikeudet

- kysymys hallitsijan ja kansan/ yksilön välisestä suhteesta
- ollut tärkeä kysymys lännessä (uskonto?, kristinusko?)
- luonnonoikeutta?
- Ranskan vallankumous 1789: porvaristo luokkana kuningasvaltaa ja aatelistoa, papistoa, suurmaanomistajia vastaan
- Kapitalismi edellytti yksilön vapautta
- Ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistus 1789 kansalliskokouksen hyväksymänä:
 - Luonnonoikeudellinen lähtökohta:
 - Yksilö vapaa ja tasa-arvoinen syntymästään asti

- Perusoikeuksia: vapaus, omistusoikeus, henkilökohtainen turvallisuus, oikeus sillon vastustamiseen, mielipiteen ja uskonnonvapaus, verotus varallisuuden mukaan
 - Oikeudellinen tasa-arvo: lakia sovellettava yhtäläisesti kaikkiin kansalaisiin
-
- Valtiosääntöoikeudellinen lähtökohta nationalismiin myötä:
 - Valtio antaa vapaudet, so. rajoittaa omaa valtaansa
 - Kyse ei ole enää luonnollisista oikeuksista vaan valtion antamista vapausoikeuksista, suhde vallankäyttöön ja vallan jakamiseen
-
- 1814-15 Wienin kongressissa tuomittiin orjakauppa
 - 1863 perustettiin Punainen Risti ja 1864 Genevessä 1. Haavoittuneiden suojelua koskeva sopimus
 - Versaillesin sopimuksissa 1919 vähemmistöoikeuksien hyväksymistä edellytettiin hävinneiltä (ei voittajilta!)
 - Kansainvälinen työjärjestö ILO 1919: työelämän sopimuksia solmimaan kolmikannassa
 - YK:n peruskirja (1945), viittaus ihmisoikeuksien edistämiseen

- YK:n yleiskokouksen hyväksymä ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 1948, kv. tapaoikeutta
 - Mukana myös taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurioikeuksia (oikeus sosiaaliturvaan, työhön koulutukseen)
- Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 1951, SopS 77/1968
- 1966 KP (kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus) ja TSS (taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus) – voimaan vasta 1976
- Missä määrin kyse on valtiosuvereniteetista, so. oikeudesta päättää maan sisäisestä ihmisoikeuspolitiikasta? –
ihmisoikeuksien hyväksikäyttö poliittisiin tarkoituksiin?
 Länsi käytti ihmisoikeuksia poliittisena aseena sosialistisia maita vastaan. Libya, Syyria, Jugoslavia
- Siirtomaiden itsenäistymisprosessi II maailmansodan jälkeen: erityisen merkittävä ihmisoikeuskysymys ainakin periaatteessa: itsemääräämisoikeus, oma valtio = hallitsijan vaihtuminen?

➤ **Kolmen sukupolven ihmisoikeudet:**

1.kansalaisoikeudet ja poliittiset oikeudet

2.taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet (työelämän oikeudet, omistusoikeus; sosiaaliturva, toimeentulo, ravinto, terveydenhuolto, asunto, äidin ja lapsen oikeudet; opetus, koulutus, äidinkielen opetus, kulttuurielämä)

3.oikeus puhtaaseen ympäristöön; oikeus kehitykseen (kansalta ei saa riistää luonnonvaroja) = kollektiiviset ihmisoikeudet. Kyse ei vain yksilön ihmisoikeuksista.

- Naisten ja lasten oikeuksia koskevat yleissopimukset = ryhmäoikeuksia
- YK:n yleiskokouksen julistus oikeudesta kehitykseen 1986
- **Alueelliset sopimukset: Euroopan ihmisoikeussopimus**
1950+lisäpöytäkirjat > Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

valvontaelimenä (pääasiassa KP-sopimuksen tavoin vapausoikeuksia); Euroopan sosiaalinen peruskirja 1961 (uud. 1996); EU:n perusoikeuskirja 2000

- ETYK 1975 päätösasiakirja: ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista koskeva periaate
- EU:n v. 2000 EU:n perusoikeuskirja: vapausoikeudet, tss-oikeudet, EU-kansalaisten oikeudet, hyvä hallinto, ympäristönsuojelu, taiteen ja tieteellisen tutkimuksen vapaus
- **Amerikan valtioiden** julistus yksilöiden oikeuksista ja velvollisuuksista 1949
- Amerikan ihmisoikeussopimus 1969= perinteisiä vapausoikeuksia täydennetty lisäpöytäkirjoilla: taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia > valvontamekanismina ihmisoikeustuomioistuin (Inter-American Court of Human Rights). OAS:ssa on valitusmenettely ihmisoikeustoimikuntaan (Inter-American Commission on Human Rights)
- **Afrikassa** v. 1981 ihmisten ja kansojen oikeuksia koskeva peruskirja = kollektiivisia kansojen oikeuksia tasa-arvoon, itsemääräämisoikeuteen, omiin luonnonvaroihin, kehitykseen, tyydyttävään ympäristöön, kansalliseen ja kansainväliseen rauhaan ja turvallisuuteen > valvontajärjestelmänä ihmisoikeustoimikunta + v. 1998 pöytäkirjalla ihmisoikeustuomioistuin. 2008 ihmisoikeustuomioistuin ja Afrikan unionin tuomioistuin yhdistettiin = African court of justice and human rights

- **Arabiliitossa** (League of Arab States) ihmisoikeusperuskirja
2004, voimaan 2008

Ukraina ilmoitti lopettavansa merkittävien ihmisoikeus-sopimusten noudattamisen

Ulkomaat 23.5.2015 18:15 HS
STRINGER / REUTERS

Ukrainan parlamentin istunto Kiovassa tiistaina.

Ukrainan parlamentti on ilmoittanut, että maa lakkaa noudattamasta osaa ihmisoikeussopimuksista.

Se sanoutuu irti joistakin kansainvälisiin sopimuksiin kirjatuista pykälistä, jotka koskevat esimerkiksi ihmisoikeuksia, poliittisia oikeuksia, kansalaisoikeuksia ja perusvapauksia.

Parlamentin päätöslauselman mukaan sopimuksia ei noudateta ennen kuin Venäjä on lopettanut kaikki sotilaalliset toimet Ukrainaa vastaan.

Sopimukset, joita Ukraina lakkaa osittain noudattamasta, ovat YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus sekä Euroopan ihmisoikeussopimus. Maa irrottautuu erityisesti vangitsemista, oikeudenkäyntiä ja yksityisyydesuojaa säätelevistä kohdista.

YK:n yleissopimuksesta Ukraina lakkaa noudattamasta kokonaan tai osittain muun muassa seuraavia kohtia:

1) Artikla 9, jossa maata kielletään "mielivaltaisesti pidättämästä tai vangitsemasta ketään", ja jossa velvoitetaan, että jokaiselle pidätetylle on heti ilmoitettava pidättämisen syy ja että pidätetty on viipymättä saatettava oikeuden eteen. Artiklassa määrätään myös, että pidätetyn on saatava oikeudenkäynti tai vapautus kohtuullisen ajan kuluessa. Samoin pidätetyllä on oikeus vaatia, että vapaudenriistämisen laillisuus tutkitaan.

2) Artikla 12, jossa jokaiselle laillisesti valtion alueella olevalle taataan oikeus liikkua siellä vapaasti ja lähteä maasta kenenkään estämättä. Artiklan mukaan keneltäkään ei myöskään saa mielivaltaisesti kieltää oikeutta tulla omaan maahansa.

3) Artikla 14, jossa säädetään rikoksesta syytetyn oikeuksista. Rikoksesta syytetyllä on oikeus muun muassa julkiseen oikeudenkäyntiin puolustuksen valmisteluun, tulkkiin, oikeudenkäyntiavustajaan ja todistajien kutsumiseen. Hänellä on myös oikeus olla tunnustamatta syylisyyttään ja olla todistamatta itseään vastaan.

4) Artikla 17, jossa sanotaan, ettei kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon saa mielivaltaisesti puuttua, eikä kenenkään kunniaa tai mainetta saa loukata.

Euroopan ihmisoikeussopimuksesta Ukraina lakkaa noudattamasta kokonaan tai osittain muun muassa seuraavia kohtia:

1) Artikla 5, oikeus vapauteen ja turvallisuuteen. Artiklassa säädetään, millä kaikilla perusteilla ihmiseltä on oikeus riistää vapaus. Siinä velvoitetaan myös kertomaan pidätetylle pidätyksen syyt sekä järjestämään oikeudenkäynti kohtuullisessa ajassa. Myös tässä artiklassa sanotaan, että pidätetty saa vaatia, että vapaudenriiston laillisuus tutkitaan, ja että perusteettomasti vangittu voi saada korvauksia.

2) Artikla 6, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Syytettyjä on pidettävä lähtökohtaisesti syyttöminä, kunnes syylisyys on näytetty toteen. Artikla on pitkälti samansisältöinen kuin YK:n sopimuksen artikla 14.

3) Artikla 8, oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. Myös tässä artiklassa säädetään, ettei kenenkään yksityiselämään, perhe-elämään, kotiin tai kirjeenvaihtoon saa puuttua, ellei se ole aivan välttämätöntä ja laillista.

Valvonta

- *Raportointi*: valtiot antavat raportin sopimuksen noudattamisesta. Useissa sopimuksissa: mm. KP-sopimus, Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan sosiaalinen peruskirja, Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus. YK:n ihmisoikeusneuvosto: kukin valtio joka neljäs vuosi (oma raportti, YK:n ihmisoikeusvaltuutetun raportti, kooste kansalaisjärjestöjen toimittamasta aineistosta).

= julkisuusvaikutus, hyvä tahto

- *Valtiovalitus*: valtio haluaa saada toisen sopimusvaltion toiminnan tutkittavaksi. Esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa.

➤ *Yksilövalitus:*

KP, TSS –sopimuksissa, Euroopan, Amerikan ja Afrikan sopimuksissa; rotusyrjintää, kidutusta, naisten syrjintää, vammaisten oikeuksia ja siirtotyöläisiä koskevissa sopimuksissa

KP-sopimus = ihmisoikeuskomitea; Euroopan neuvoston sopimuksissa = ihmisoikeustuomioistuin.

Suomesta valitetaan pääasiassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen (vv. 1990-2009 yhteensä 3000 valitusta), mutta myös YK:n ihmisoikeuskomitealle (KP-peruste, saamelaiset).

Ihmisoikeuskomitean ratkaisut eivät muodollisesti sido, mutta tosiasiasa niitä noudatetaan.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut ovat oikeudellisesti sitovia> lainsäädännön muuttaminen, vahingonkorvaus.

➤ *Ihmisoikeusvaltuutettu:* edistää valtioiden välistä yhteistyötä, ylläpitää yhteyksiä eri hallituksiin.³⁷

Esimerkki YK:n ihmisoikeuskomitean toiminnasta

-saamelaiset poromiehet valittivat ihmisoikeuskomitealle metsänhakkuista porojen laidunmailla.

Taustalla KP-sopimuksen 27 artikla:

”Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.”

Ihmisoikeuskomitea kehotti 5.11.2004 Suomea yhdessä saamelaisten kanssa ratkaisemaan maakiistan ja ilmoittamaan toimenpiteistä komitealle viimeistään marraskuun alussa 2005

Hakkuut kuitenkin jatkuivat.

14.11.2005 YK:n ihmisoikeuskomitean pyyntö Suomen valtiolle hakkuiden keskeyttämisestä.

> pyyntö sitoo valtiota. Hakkuut keskeytettiin.

Mutta kiista jatkui.

Ehdottomat ihmisoikeudet

KP –sopimus, 4 artikla

1. Yleisen hätätilan aikana, joka uhkaa kansakunnan olemassaoloa ja joka on virallisesti sellaiseksi julistettu, sopimusvaltiot voivat ryhtyä

toimenpiteisiin, jotka merkitsevät poikkeamista niille tämän yleissopimuksen mukaan kuuluvista velvoituksista siinä laajuudessa kuin tilanne välttämättä vaatii, edellyttäen, että tällaiset toimenpiteet eivät ole ristiriidassa valtion muiden kansainvälisen oikeuden mukaisten velvoitusten kanssa eivätkä merkitse pelkästään rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon tai yhteiskunnalliseen syntyperään perustuvaa syrjintää.

KP-sopimuksen art. 4: seitsemän sopimuksen ihmisoikeusartiklaan ei sallita rajoituksia edes kansallisessa hätätilassa:

- oikeus tulla tunnustetuksi henkilöksi oikeudellisessa mielessä (lasten rekisteröinti)
- vapaudenriistot on rekisteröitävä
- oikeus elämään
- kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kielto (lääketieteellinen tai tieteellinen kokeilu)
- orjuuttamisen kielto (ihmiskauppa, pakkoprostituutio)
- KP 11 art. Ketään ei saa vangita ainoastaan sillä perusteella, että hän ei kykene täyttämään sopimusvelvoitusta = velkavankeus
- KP 15 art. 1. Ketään ei ole pidettävä syypäänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut tekohetkellä kansallisen tai kansainvälisen lainsäädännön mukaan rikos. Rikoksen tekohetkellä sovellettavaa rangaistusta ankarampaa rangaistusta ei saa määrätä. Jos rikoksenteon jälkeen lailla

säädetään sovellettavaksi lievempi rangaistus, rikoksentekijän tulee päästä tästä osalliseksi. (*taannehtivuus*)

- KP 18 art. Jokaisella on oikeus ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen.
- ei saa määrätä pelkästään syrjintään perustuvia rajoituksia (esim. ihonväri)

YK:n ihmisoikeuskomitea lisännyt:

- Pidätettyjen ja rikoksista syytettyjen henkilöiden oikeudenmukaisen kohtelun vähimmäistakeet
- Oltava oikeuskeinot käytettävissä vaatia ehdottomien ihmisoikeuksien kunnioittamista (vapaudenriiston laillisuus)

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussääntö, Ihmisyyssrikosten kieltäminen:

- kansanmurha ja joukkotuhonta, etninen puhdistus, seksuaalinen väkivalta, panttivankien ottaminen

Kuolemanrangaistus? (edelleen useissa valtioissa)¹⁴

¹⁴ Yli puolet maailman maista on luopunut kuolemanrangaistuksen käytöstä, joko kieltämällä sen lailla tai luopumalla teloituksista käytännössä. Joka vuosi tähän joukkoon liittyy uusia maita. Kuolemanrangaistuksen käyttö maailmassa vähenee jatkuvasti, kun yhä uudet maat luopuvat siitä kokonaan. Vaikka suunta on hyvä, vuosittain teloitetaan edelleen tuhansia ihmisiä.

KP 6 artikla

1. Jokaisella ihmisellä on synnynnäinen oikeus elämään. Tämä oikeus on suojattava lailla. Keltään ei saa mielivaltaisesti riistää hänen elämänsä.

2. Valtioissa, jotka eivät ole poistaneet kuolemanrangaistusta, kuolemantuomio voidaan langettaa vain yakavimmista rikoksista rikoksen tekohetkellä voimassa olevan lain nojalla loukkaamatta tämän yleissopimuksen sekä joukkotuhonnan ehkäisemistä ja rankaisemista koskevan yleissopimuksen määräyksiä. Tämä rangaistus voidaan panna täytäntöön vain toimivaltaisen tuomioistuimen lopullisen tuomion nojalla. *[kenttäoikeudet]*

4. Jokaisella kuolemaantuomitulla on oikeus anoa armahdusta tai tuomion muuttamista. Amnestia, armahdus tai kuolemantuomion muuttaminen voidaan myöntää kaikissa tapauksissa.

5. Kuolemantuomiota ei saa langettaa alle kahdeksantoistavuotiaiden henkilöiden tekemistä rikoksista eikä sitä saa panna täytäntöön raskaana olevan naisen osalta.

Vuonna 2014 teloitettiin ainakin 607 ihmistä, kun Kiina jätetään pois laskuista, eli 22 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kuolemanrangaistus on käytössä yhä harvemmissa maissa. Teloituksia toimeenpantiin 22 maassa, yhtä monessa maassa kuin vuonna 2013. Vielä vuonna 1995 Amnesty raportoi teloituksia 41 maassa.

Käytännössä valtaosa teloituksista tapahtuu hyvin pienessä osassa maailman maita. Eniten teloittavat valtiot olivat vuonna 2014 Kiina, Iran, Saudi-Arabia, Irak ja Yhdysvallat.

Langetettujen kuolemantuomioiden määrä kasvoi dramaattisesti vuonna 2014 edellisvuoteen verrattuna. Kuolemaan tuomittiin ainakin 2 466 ihmistä, mikä on yli neljänneksen enemmän kuin vuonna 2013. Kasvu johtui pääasiassa kehityksestä Nigeriassa ja Egyptissä, joissa satoja ihmisiä tuomittiin kuolemaan.

Sekä teloitusten että kuolemantuomioiden osalta todelliset luvut ovat kuitenkin selvästi suurempia, sillä kaikki maat eivät julkista lainkaan tietoja teloituksista. Esimerkiksi Kiina ei julkaise teloitustilastoja, mutta teloitettavien määrän arvioidaan olevan tuhansissa, enemmän kuin muissa valtioissa yhteensä.

Amnesty: Kuolemanrangaistus kohdistuu köyhiin ja vähemmistöihin

Kuolemanrangaistus on usein syrjivä. Suhteettoman suuri määrä kuolemantuomion saaneista on köyhiä ja etnisiin tai uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvia. Kuolemantuomiot ja köyhyys liittyvät yhteen kaikkialla maailmassa, myös vauraissa valtioissa kuten Yhdysvalloissa ja Japanissa.

Kuolemanrangaistuksen ja köyhyyden on toistuvasti näytetty liittyvän yhteen. Henkilön sosiaalinen asema ja varakkuus määrittävät useammin kuolemantuomion saamista kuin tehdyn rikoksen vakavuus.

Kuolemanrangaistuksen ei ole osoitettu ehkäisevän tai vähentävän tehokkaasti rikollisuutta.

Yhdysvalloissa kuolemantuomioita langetetaan suhteellisesti enemmän tapauksissa, joissa rikoksen uhri on ollut valkoihoinen. On syyttäjistä kiinni, vaatiiko hän kuolemanrangaistusta vai vankeustuomiota. Valtaosalla kuolemaantuomituista ei ole varaa palkata omaa asianajajaa. Oikeuden määräämät asianajajat ovat alipalkattuja ja ylityöllistettyjä, eikä heillä usein ole aiempaa kokemusta kuolemanrangaistusoikeudenkäynneistä.

Saudi-Arabiassa useat kuolemaantuomitut ovat huonosti palkattuja maahanmuuttajia, joilla voi olla vaikeuksia ymmärtää oikeusprosessissa käytettyä kieltä, eivätkä he pysty palkkaamaan itselleen avustajaa. Saudi-Arabiassa, kuten myös joissain muissa lähi-idän valtioissa, on käytössä Diyya-järjestelmä (دية). Syytetty voi lunastaa vapauden maksamalla uhrin perheelle korvauksen. Käytännössä vain varakkaat voivat tällä keinolla välttää kuolemantuomiolta.

Nigeriassa useat kuolemaantuomitut eivät ole saaneet kunnollista oikeudenkäyntiä ja kuolemaan tuomitaan ilman pätevää näyttöä syyllisyydestä. Nigerian poliisilla ei ole resursseja selvittää rikoksia riittävän perusteellisesti ja tunnustuksia syyllisyydestä saadaan usein kiduttamalla. Poliisit ja lakimiehet ottavat vastaan lahjuksia ja poliisit saattavat pyytää syytetyiltä esimerkiksi bensarahaa voidakseen käydä kuulustelemassa todistajia tai tarkistaa alibeja.

Kuolemanrangaistus maailmalla

- Vuonna 2013 Yhdysvallat oli ainoa amerikkalainen valtio sekä Japanin lisäksi ainoa G8-ryhmään kuuluvista johtavista teollisuusmaista, jossa suoritettiin teloituksia.
- Kiinassa kuolemantuomio voidaan langettaa yli viidestäkymmennestä rikosnimikkeestä ja myös muista kuin henkeen kohdistuvista rikoksista.
- Valko-Venäjä on ainoa eurooppalainen valtio, jossa kuolemanrangaistus on käytössä

4. Mikä asema kv oikeudessa on vähemmistöillä?

Vähemmistö -käsitteen sisällöstä ei vallitse yksimielisyyttä. Kukin valtio päättää.

PCIJ, Greco-Bulgarian Communities (1932)= tietyssä maassa tai alueella asuva yhteisö, jota yhdisti sama rotu, uskonto, kieli ja tavat, ja jonka jäsenet pyrkivät säilyttämään nämä yhdistävät tekijät.

- Vain alkuperäiskansat ovat saaneet vähemmistönä tunnustuksen valtioilta ja määritellyt oikeudet.

Valtiot pelkäävät vähemmistöjä, jotka voivat liittoutua muiden maiden enemmistöjen kanssa. Alkuperäiskansa ei ole tästä kiinnostunut, eikä yleensä edes vaadi valtiollisia oikeuksia

Jako pääryhmiin:

Etniset ja kielelliset vähemmistöt

Vähemmistöryhmät, jotka lähtöisin naapurimaista

Vähemmistöt, joita esiintyy vain yhdessä tai kahdessa maassa, ja joilla ei ole alkukotia (katalaanit, baskit). / Alkuperäiskansat

- lukumääräisesti muodostaa vähemmistön valtion valtaväestöön tai suurimpiin kansallisiin ryhmiin verrattuna.
- ei ole määräävässä asemassa.
- haluaa säilyä ja säilyttää kulttuurinsa, perinteensä, uskontonsa tai kielensä
- Koko: yli 30 % on jo yksi pääkansallisuusryhmä; 1-20 % (Hannikainen)
- Suomessa: ruotsinkieliset, saamelaiset, romanit.

Muut: venäjänkieliset tavoittelevat vähemmistön asemaa, siirtolaisryhmät, muslimit

Vähemmistöoikeudet kansainvälisessä oikeudessa:

- Kansalla on oikeus itsemääräämiseen mutta vähemmistöllä ei.
- Vähemmistön ja alkuperäiskansan erilainen yhteys maahan.
- Suojelu: yleiset ihmisoikeudet, mutta ne eivät riitä käytännössä

- Ensimmäisen maailmansodan päättäneissä rauhansopimuksissa yksittäiset valtiot sitoutuivat turvaamaan alueellaan oleville vähemmistöille tietyt perusoikeudet (kuten uskonnonvapauden).
- YK:
- **KP -sopimuksen** 27 artiklan mukaan ”niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään”.

YK:n ihmisoikeuskomitean tulkintaohje: valtiolla velvollisuus toimenpiteisiin vähemmistöoikeuksien toteuttamiseksi;
 vähemmistöasema ei edellytä kansalaisuutta eikä asuinpaikkaa >
 vähemmistöoikeudet siirtotyöläisille ja satunnaisille vierailijoille.

Ei aitoa vähemmistövalitusta, perustuu yksilövalitukseen.

YK:n yleiskokouksen julistus kansallisiin, etnisiin, uskonnollisiin ja kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten oikeuksista (1992): Valtion velvollisuus turvata olemassaolo ja identiteetti: kulttuuri, uskonto, kieli; osallistua kansallisella ja alueellisella tasolla vähemmistöä koskevien päätösten tekoon, oikeus oppia oma äidinkieli.

Etuja, joista valtaväestö ei pääse nauttimaan = suojelutarkoitus, (positiivinen syrjintä. tavoitteena yhdenvertainen oikeus pääväestöön nähden).

- **ILO 169 –sopimus:** maa- ja metsäoikeudet
- **Euroopan neuvoston** alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (1992): koskee vähemmistöön kuuluvia kansalaisia, oikeus omaan kieleen

Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus, 1998: Valtiot sitoutuvat edistämään olosuhteita vähemmistöoikeuksien turvaamiseksi.

Euroopan neuvoston valitusjärjestelmässä: valittajana myös kansalaisjärjestö tai ryhmä > loukkaus järjestön/ryhmän itsensä oikeuksiin.

- **ETYK/ETYJ**, 1992 vähemmistövaltuutetun virka: selvitystä ja sovittelua

5. Kansan ja valtion välinen suhde

- Valtio on kansa?
- Valtioilla on yleisesti ottaen pyrkimyksenä pitää kaikkia alueellaan olevia valtaväestöstä poikkeavia etnisiä ryhmiä vähemmistöinä.
- Sillä vähemmistöillä ei ole oikeutta itsemääräämiseen eivätkä ne näin ollen muodosta suoranaista vaaraa valtioiden rajojen koskemattomuudelle.
- Kansoilla puolestaan on YK:n peruskirjan ja KP -sopimuksen 1 artiklan mukainen itsemääräämisoikeus ja siten periaatteessa myös oikeus oman valtion muodostamiseen.
- Vähemmistöille on sen sijaan ainoastaan turvattava KP -sopimuksen 27 artiklan mukainen oikeus olemassaoloon, mutta ei eroamisoikeutta valtiosta.
- Vähemmistöllä on kuitenkin oikeus erota valtiosta kansainvälisen oikeuden mukaan ensinnäkin lopettaakseen valtion harjoittamat sortotoimet tai toiseksi, jos valtion kansallinen lainsäädäntö sallii vähemmistöryhmän eroamisen.

Kansaa vaikea määritellä. Kansainvälisessä oikeudessa ei ole yksiselitteistä määritelmää.

Ihmisjoukko, joka nauttii osaa tai kaikkia seuraavista yhteisistä piirteistä,

- a) Yhteinen historiallinen perinne
- b) Rodullinen tai etninen identiteetti
- c) Kulttuurinen yhtenäisyys
- d) Kielellinen yhtenäisyys
- e) Uskonnollinen tai ideologinen hengenheimolaisuus
- f) Yhteinen maa-alue
- g) Yhteinen taloudellinen elämä
- h) Halu tulla tunnustetuksi kansana tai kansatietoisuus
- i) Omat instituutiot, joilla erityisyyttä ilmaistaan

Keskeisenä erona kansan ja alkuperäiskansan määrittelyssä on se, että alkuperäiskansaan liittyy alistettu suhde toiseen tai toisiin kansoihin, joiden kanssa ne asuvat samassa valtiossa.

Käsite *kansa* toimii tehokkaasti idean ja propagandan tasolla. 1. Valtio 2. Kansa, kansallistunne. > hyväksikäyttö

Kansantahdon tiivistymä?

Alkuperäisiä kansakuntia ei ole - kansallisuusaate on ilmentymää taloudellisesta, poliittisesta ja ideologisesta taistelusta.

Kansallisten valtioiden muodostaminen loi taloudelliset edellytykset porvariston esiinmarssille ja kapitalistisen tavaratuotannon vakiintumiselle.

Länsi-Euroopassa 1800-luvulla ja Itä-Euroopassa ja Aasiassa 1900-luvun alusta alkaen.

Ihmiset voidaan ryhmittää myös monin eri tavoin huomattavasti arkisempien ja olennaisempien kriteerien kuin kansaan kuulumisen perusteella. (luokka-asema tuotannossa, sukupuoli, työelämän ulkopuolella tai ei yms.)

Vaikka valtio on kansainvälisen oikeuden keskeinen, suvereeni toimija, katsotaan kansoilla olevan itsemääräämisoikeus. Kansan itsemääräämisoikeus toteutuu valtion puitteissa.

- Ongelma syntyy viimeistään silloin, kun vähemmistö katsoo olevansa `kansa´ eikä tyydy `valtioonsa´ vaan haluaa irtaantua siitä.

Kansan tahtoa voidaan kysyä kansanäänestyksellä¹⁵, mutta mitään yhdenmukaista käsitystä kansanäänestysten sitovuudesta ei ole, ellei se perustu perustuslakiin tai lakiin. (Kosovo, Katalonian kansanäänestys, Ukraina)

- poliittinen tarkoituksenmukaisuus näyttää määrittävän sen laajuuden, jonka mukaan `kansan` mielipidettä virallisesti kysellään ja noudatetaan. Esim. Alaskan liittäminen USAn osavaltioksi 1959.

¹⁵ Laito, n kansanäänestys (Wikipedia)

Jossain tapauksissa ulkopuoliset ovat tuominneet kansanäänestyksen laittomaksi.

Helsingin yliopiston kansainvälisen oikeuden professori Martti Koskenniemen mukaan kansanäänestys ei voi olla kansainvälisen oikeuden vastainen. Koskenniemi vertaa tätä YK:n kansainvälisen tuomioistuimen kannanottoon Kosovon itsenäisyysjulistuksen laillisuudesta. Tuomioistuimen kanta oli, ettei kansainvälinen oikeus ota kantaa kansanäänestyksiin.[3]

Transnistria järjesti 17. syyskuuta 2006 riippumattomuutta koskevan kansanäänestyksen, jonka Euroopan parlamentti on tuominnut laittomaksi, koska se oli ristiriidassa Moldovan perustuslain kanssa.[4]

30. syyskuuta 1991 Kosovo järjesti kansanäänestyksen itsenäisyydestä. Serbia julisti äänestyksen laittomaksi, mutta ei puuttunut sen kulkuun. Alueen serbit boikotoivat äänestystä. Järjestäjien mukaan 99,98 % äänestäneistä kannatti itsenäisyyttä. Ainoastaan Albania tunnusti tuloksen.[5]

15. helmikuuta 2012 Pohjois-Kosovon serbit järjestivät kansanäänestyksen. Järjestäjien mukaan 99,7 % äänestäneistä sanoutui irti Kosovon hallintorakenteista. Kosovon viranomaiset tuomitsivat äänestyksen laittomaksi ja Serbian presidentti sanoi sen olevan Serbian etujen vastainen.[6][7]

16. maaliskuuta 2014 Krimin autonominen tasavalta järjesti kansanäänestyksen, jossa 96,6 % äänestäneistä kannatti liittymistä Venäjään.[8] EU ja Yhdysvallat tuomitsivat kansanäänestyksen Ukrainan perustuslain vastaiseksi ja laittomaksi.[9][10]

Marraskuussa 2014 Katalonia aikoi järjestää kansanäänestyksen itsenäisyydestä. Espanjan korkein oikeus totesi sellaisen järjestämisen olevan laitonta. Oikeuden mukaan Espanjan Perustuslain mukaan vain hallitus voi järjestää kansanäänestyksen, jossa kysytään halua irtautua Espanjasta. [11][12] Katalonia järjesti äänestyksen silti. Äänestäneistä 92 % kannatti Katalonian julistamista "valtioksi" (un Estat) ja 88 % oli lisäksi sitä mieltä että tämän valtion piti olla itsenäinen.[

- YK:n yleiskokous 12.12.1959 onnitteli Amerikan Yhdysvaltoja sekä Alaskan kansoja ja totesi näiden vapaaehtoisesti päättäneen liittyä osaksi Yhdysvaltoja. Yleiskokous totesi, että Alaskaa ei ole enää pidettävä YK:n peruskirjan 73 artiklan mukaisena itsehallintoa vailla olevana alueena.

Kun Alaskassa äänestettiin 26.8.1958 liittymisestä Yhdysvaltoihin, oli äänestystulos 40 000 puolesta ja 8 000 vastaan. Tuloksen perusteella Alaska poistettiin vuonna 1959 YK:n itsehallintoa vailla olevien alueiden luettelosta, jonne se oli liitetty vuonna 1946. Jälkeenpäin on väitetty, että Alaskan

Yhdysvaltoihin liittäminen oli kansainvälisen oikeuden vastainen toimenpide, sillä äänestykseen saivat osallistua myös Alaskaan sijoitetut 41 000 amerikkalaissotilasta sekä alueella väliaikaisesti oleskelevat amerikkalaiset. Suurin osa alkuperäisväestöstä ei saanut äänestää lainkaan, koska äänestäjien edellytettiin osaavan puhua, lukea ja kirjoittaa englantia. Nykyisin Alaskan alkuperäiskansoja edustava koalitio kiistää Alaskan kuuluvan Yhdysvaltoihin.

Esim. 2

Masonen (2007) kertoo kuinka Ruotsin ainoa siirtomaa Saint-Barthélemy saari Karibian merellä tuli Ruotsin omistukseen vuonna 1784 Ranskan kanssa hierotun kaupan tuloksena, ja kuinka saari sitten vuonna 1877 myytiin takaisin Ranskalle. Ruotsin ja Ranskan välinen sopimus ”hyväksytettiin saarelaisten kansanäänestyksellä”. Äänioikeus oli ainoastaan miehillä, joista 352 äänesti sopimuksen puolesta ja vain 1 äänestäjä olisi halunnut saaren pysyvän Ruotsin omistuksessa. Suurimmalla osalla saaren noin 2000 asukkaasta ei ollut äänioikeutta, ss. 330-345.

Esim. 3

YLE, 25.11.2014 klo 23:54 | päivitetty 25.11.2014 klo 23:54

Katalonian johtaja haluaa jälleen itsenäisyysäänestyksen

Aluejohtaja Artur Mas haluaa pitää ennenaikaiset vaalit. Mas visioi, että mikäli itsenäistymistä kannattavien yhteinen ehdokaslista voittaisi ehdottoman enemmistön, sillä olisi valtuudet käynnistää mahdollisesti itsenäistymiseen johtava prosessi.

Hän sanoi, että mikäli itsenäisyyttä kannattavien puolueiden yhteinen ehdokaslista voittaisi ehdottoman enemmistön, sillä olisi mandaatti käynnistää prosessi, joka voisi johtaa itsenäisyyteen. Masin mukaan tuloksen pitäisi olla niin selvä ja vahva, ettei enää tarvitsisi käydä keskusteluja siitä, mistä on äänestetty.

Katalonia aikoi järjestää itsenäistymisestä virallisen neuvoa-antavan kansanäänestyksen, mutta joutui Espanjan perustuslakituomioistuimen kiellon

jälkeen muuttamaan äänestyksen epäviralliseksi. Tuomioistuin kielsi myös epävirallisen äänestyksen, mutta Katalonia järjesti sen silti marraskuussa 2014.

Espanjan syyttäjät aloittivat viime viikolla oikeustoimet Masia ja kahta muuta hallinnon virkamiestä vastaan epävirallisesta äänestyksestä.

Syyskuun loppu 2015: Itsenäisyyden kannattajat ovat voittaneet selvästi Pohjois-Espanjan Katalonian alueparlamenttivaalit. Itsenäistymistä kannattavat puolueet saivat yhteensä 72 paikkaa 135-paikkaisesta alueparlamentista.

Lähteet: AFP

- poliittinen tarkoituksenmukaisuus näyttää määrittävän sen laajuuden, jonka mukaan `kansan´ mielipidettä virallisesti kysellään ja noudatetaan.
- kansanäänestysten järjestämiseen liittyy aina tietoisuuden ja manipuloinnin välinen kamppailu. Kuka todella päättää ja mistä? Kysymyksen asettelu?

Ajan kuluessa vähemmistöstä voi kasvaa enemmistö. Esimerkkejä tällaisesta väestöryhmien muutoksista on esimerkiksi Venäjältä, Yhdysvaltain suurista kaupungeista ja Israelista. Lisäksi kansat sekoittuvat.

Kansalla ja valtiolla ei välttämättä ole yhteistä etua.

Kyseessä on illuusio, jossa vain näyttää siltä, että valtio edustaa yhteistä hyvää.

Valtio edustaa aina vallassa olevien luokkien erityisiä intressejä, joita pyritään toteuttamaan valtiokoneiston avulla.

6. Alkuperäiskansa

100 – 200 miljoonaa ihmistä yli 40 valtion alueella.

Kasvussa sekä absoluuttisesti että suhteessa muuhun väestöön.

Usein kahden tai useamman valtion alueella: *saamelaiset* (Norja, Ruotsi, Suomi, Venäjä), *Oòdham* -kansa (USA, Meksiko), *inuitit* (Venäjä, USA, Kanada, Grönlanti). *Kurdit* (Turkki, Syyria, Irak, Iran, Israel).

Olemassaolo tunnustettu kansainvälisesti: ILO 107 (1957) ja ILO 169 (1989), YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus, Pohjoismaista Saamelaisopimus -luonnos.

Välillisesti alkuperäiskansat saavat kansainvälisen oikeuden suojaa KP-sopimuksen (art. 1 ja 27) ja TSS -sopimuksen (art. 1) perusteella.

- 1957 ILO 107 –sopimus: suojeleminen ja integroiminen asuinmaansa elämään. Tavoitteena kansallinen yhtenäisyys luonnollisena kehityksenä, so. torjuen pakon ja alkuperäisväestön keinotekoisen sulauttamisen (assimilaatio) pääväestöön.
- 1989 ILO 169 –sopimus: *alkuperäiskansan* olemassaolon oikeutuksen ja kollektiivisten oikeuksien tunnustaminen. ILO 169 pyrkii mahdollistamaan sen, että alkuperäiskansa säilyttää oman sosiaalisen, kulttuurisen ja poliittisen rakenteensa valtiossa, jossa se asuu vähemmistönä. Maa-oikeudet.
- YK:n Alkuperäiskansojen oikeuksien julistus 2007: ei laillisesti sitova vaan antaa suuntaa kansalliselle lainsäädännölle.

- siirrytty assimilaatio –tavoitteesta alkuperäiskansan tunnustamiseen oikeussubjektiksi niin, että kansan olemassaolon määrittelee kansa itse, (*itseidentifiointi*).
- Valtioyhteisön rinnalle on syntynyt yhteistoimintaansa tehostava alkuperäiskansojen ryhmä. YK:ssa on toiminut vuodesta 2002 alkaen alkuperäiskansojen pysyvä foorumi, jossa on yhtä monta edustajaa valtioista ja alkuperäiskansoista.

Valtion kannalta:

- vaikeaa hyväksyä erillisen kansan olemassaolo alueellaan.
- Ja erityisen aseman tunnustaminen, (luonnonvara)oikeuksien luovuttaminen ja valtion oman suvereniteetin rajoittaminen
- este alkuperäiskansojen omien valtioiden muodostumiselle on toisten valtioiden sisäisiin asioihin puuttumattomuuden ja rajojen loukkaamattomuuden periaate sekä rauhan turvaamisen tavoite.

- Valtioilla on erilainen politiikka suhteessa alueensa alkuperäiskansa: esimerkiksi saamelaisten osalta ainoastaan Norja on ILO -sopimuksen osapuoli. Valtiot ovat kuitenkin tunnustaneet saamelaisten alkuperäiskansa-aseman. Pyrkimys pohjoismaiseen saamelaissopimukseen.
- Suomessa saamelaisilla vuodesta 1995 kulttuuri-itsehallinto, ja perustuslaissa alkuperäiskansa-asema. ILO 169 –sopimus eduskunnassa.
- Poronhoito: Norjassa ja Ruotsissa saamelainen elinkeino, Suomessa kaikkien poronhoitoalueella.

Alkuperäiskansan määritelmä

- Subjektiiivinen ja objektiivinen kriteeri.
- Subjektiiivinen: alkuperäiskansa kokee olevansa erityinen ryhmä verrattuna muuhun väestöön = itseidentifiointi
- Objektiivinen: kieli; alue; alueiden käyttäminen perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen; polveutuminen väestöstä, joka oli alueella ennen sen valloittamista tai asuttamista ja ennen ulkopuolisen valtion muodostumista; omat instituutiot; **valtio**

toisten kansojen luomus; pyrkii aktiivisesti säilyttämään omat erityispiirteensä ja säilymään kansana; suhde kehitykseen, **erityinen suhde maahan ja luontoon**

Itsemäärittelystä

Alkuperäiskansojen tahtovat itse päättää kuka ryhmään kuuluu ja lisäksi kunkin yksilön on itse pidettävä itseään ryhmään kuuluvana.

Ulkopuoliset eivät voi päättää kansan puolesta, onko sillä kansana itsemääräämisoikeus.

YK:n julistuksen mukaan alkuperäiskansalla on kollektiivinen oikeus päättää omasta ryhmäjäsenyydestään omien tapojensa ja perinteidensä

mukaisesti. Alkuperäiskansa päättää myös itse jäsentensä velvollisuuksista yhteisöjään kohtaan, (art. 35).

Esimerkkitapaus:

YK:n ihmisoikeuskomiteassa *Sandra Lovelace v. Canada*-juttu 1977. Kanadan Indian Act-säännöksen mukaan intiaaninainen lapsineen menetti heimonsa jäsenyyden menemällä naimisiin miehen kanssa, joka ei ole intiaani. Sen sijaan intiaanimies saattoi avioitua ei-intiaanin kanssa ilman intiaanistatuksen menettämistä. Säännös oli vuodelta 1869 ja kuvasti ajankohtansa oikeusoloja.

1970-luvulla intiaaninaisten järjestöt kampanjoivat lain muuttamisen puolesta. Kanadan korkein oikeus käsitteli asiaa ja piti lain entisellään vuonna 1974. *Maliseet*-intiaaninainen Sandra Lovelace oli avioitunut ei-intiaanin kanssa ja lähtenyt reservaatista, mutta eronnut miehestään muutaman vuoden kuluttua ja halusi palata uudelleen pysyvästi reservaattiin. Oikeus palata ja intiaanistatuksen mukanaan tuomat muut oikeudet häneltä oli kuitenkin avioliiton solmimisen yhteydessä otettu pois. Sandra Lovelace vetosi YK:n ihmisoikeuskomiteaan vuonna 1977.

Kanadan parlamentin Ihmisoikeuskomitealle antaman selvityksen mukaan lakia haluttiin muuttaa Kanadan parlamentissa, mutta säännöksen muuttaminen edellytti intiaaniyhteisöjen suostumusta. Intiaaneja edustava First Nations puolestaan ei ollut säännöksen muuttamisesta yksimielinen, sillä säännös liittyi intiaanien maa- ja kalaoikeuksiin.

Ihmisoikeuskomitea katsoi vuonna 1981, että ryhmäjäsenyyden epääminen oli KP-sopimuksen 27 artiklassa julistetun oikeuden vastaista (”ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan -”).

Ihmisoikeuskomitea totesi Lovelacen olevan syntyperäinen intiaani, joka oli yhteisönsä parissa kasvanut, ja itse halusi olla ryhmänsä jäsen. Indian Act oli siten ainakin tuolta osin KP-sopimuksen vastainen.

Ihmisoikeuskomitea katsoi myös, että Lovelacen asumisen kieltäminen reservaatissa ei ollut välttämätöntä intiaaniheimon identiteetin säilymisen kannalta. Ihmisoikeuskomitean kanta merkinnee sitä, että Kanada voi ainakin tuolta osin muuttaa Indian Act-säännöksen ilman, että siihen piti saada suostumus itse intiaaniyhteisöltä. Joka tapauksessa Kanadan parlamentti käynnisti lain muutoksen vuonna 1981 ja säännös poistettiin vuonna 1985, vaikka useat miesjohtoiset intiaaniheimot vastustivat muutosta.

Suomen saamelaiset, KHO tulkitsee Saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmää

7. Kansainväliset sopimukset

Valtiosopimuksen tekeminen

- Neuvottelut, joissa tekstiä hiotaan
- Neuvottelijat parafoivat hyväksytyn tekstin nimikirjaimillaan
- Valtion edustaja allekirjoittaa sopimuksen > ei välttämättä merkitse vielä sitoutumista

- Kansallisesti sovitaan valtion sisäisestä voimaan saattamisesta > kansallisten lakien muuttaminen
 - Sopimuksen ratifiointi
 - Sopimus rekisteröidään YK:ssa, ei salaisia sopimuksia
 - Sopimus tulee voimaan sovitulla tavalla
- Suomessa julkaistaan säädöskokoelman sopimussarjassa (SopS), (www.finlex.fi), edilex

Valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus, 18 artikla Valtion velvollisuus olla tekemättä tyhjäksi valtiosopimuksen tarkoitusta ja päämäärää ennen valtiosopimuksen voimaan tuloa

Valtion on pidättäydyttävä toimenpiteistä, jotka tekisivät tyhjäksi valtiosopimuksen tarkoituksen ja päämäärän, kun:

- a) se on allekirjoittanut valtiosopimuksen tai vaihtanut valtiosopimuksen muodostavat asiakirjat ratifioimis- tai hyväksymisehdoin, jollei se ole selvästi ilmaissut, ettei sen tarkoituksena ole tulla valtiosopimuksen osapuoleksi; tai
- b) se on ilmaissut suostumuksensa valtiosopimuksen noudattamiseen valtiosopimuksen voimaantuloa edeltäneenä aikana ja ehdolla, ettei voimaantulo kohtuuttomasti viivästy.

> vrt. ILO 169 -sopimus

Esimerkki: TSS, valinnainen pöytäkirja 10.12.2008, 18 artikla, Voimaantulo

1. Tämä pöytäkirja tulee voimaan kolmen kuukauden kuluttua päivästä, jona kymmenes ratifioimis- tai liittymiskirja on talletettu Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin huostaan.

2. Kunkin sellaisen valtion osalta, joka ratifioi tämän pöytäkirjan tai liittyy siihen sen jälkeen, kun kymmenes ratifioimis- tai liittymiskirja on talletettu, pöytäkirja tulee voimaan kolmen kuukauden kuluttua päivästä, jona tämä valtio on tallettanut ratifioimis- tai liittymiskirjansa.

Varaumat valtiosopimukseen

- Määritelmä: Kansainvälistä sopimusta solmittaessa on mahdollista, että osapuoli tekee johonkin sen kohtaan varauman. Tämä

tarkoittaa, ettei varauman tehneen valtion sitoutuminen sopimukseen koske tiettyä tai tiettyjä sopimuskohtia.

- Varaumia voi tehdä vain monenvälisiin sopimuksiin, kahdenvälisissä sopimuksissa ne eivät ole mahdollisia.
- Varaumia voi tehdä missä vaiheessa tahansa: allekirjoittamisen, ratifioinnin, hyväksymisen tai sopimukseen liittymisen aikana.
- Wienin sopimuksen mukaan varauma tulee voimaan toiseen sopimuspuoleen nähden, jos tämä ei ole sitä 12 kuukauden kuluessa vastustanut, (ellei varaumia ole hyväksytty itse sopimuksessa)
- Varsinainen varauma on eri asia kuin sopimusvaltion lievempi tulkinta sopimuksesta.
- Minkälaisia varaumia voidaan tehdä?

VALTIOSOPIMUSOIKEUTTA KOSKEVA WIENIN YLEISSOPIMUS, SopS 33/1980

19 artikla, Varaumien tekeminen: Allekirjoittaessaan, ratifioidessaan tai hyväksyessään valtiosopimuksen taikka liittyessään siihen valtio voi tehdä varauman, jollei: a) varaumaa ole kielletty valtiosopimuksessa; b)

valtiosopimus määrää, että vain tiettyjä varaumia, joihin kyseinen varauma ei kuulu, voidaan tehdä; tai c) varauma a tai b kohtaan kuulumattomissa tapauksissa ole ristiriidassa valtiosopimuksen tarkoituksen ja päämäärän kanssa.

ESIMERKKI:

Kansainvälinen asekauppasopimus (2.4.2013)

25 artikla Varaumat

1. Osapuoli voi tehdä varaumia tähän sopimukseen allekirjoittaessaan, ratifioidessaan tai hyväksyessään sopimuksen tai liittyessään siihen, jolleivät varaumat ole sopimuksen tavoitteen ja tarkoituksen vastaisia.

2. Osapuoli voi milloin tahansa peruuttaa varaumansa ilmoittamalla asiasta tallettajalle.

ESIMERKKI, Suomen tekemä varauma:

KP-sopimus

19 artikla

1. Jokaisella on oikeus mielipiteen vapauteen ilman ulkopuolista puuttumista.

2. Jokaisella on sananvapaus; tämä oikeus sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia riippumatta alueellisista rajoista joko suullisesti, kirjallisesti tai painettuna taiteellisessa muodossa tahi muulla hänen valitsemallaan tavalla.

20 artikla

1. Kaikki propaganda sodan puolesta on kiellettävä lailla.

2. Kaikki kansallisen, rotu- tai uskonnollisen vihan puoltaminen, joka merkitsee yllytystä syrjintään, vihollisuuksiin tai väkivaltaan, on kiellettävä lailla.

Suomen varauma: (Suomi teki 7 varaumaa)

8/1976 Asetus kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta.

Ulkoasiainministerin esittelystä säädetään: ---

2 §

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen ratifioimisen yhteydessä Suomi on tehnyt seuraavat varaumat:

7) Viitaten yleissopimuksen 20 artiklan 1 kappaleeseen Suomi ilmoittaa, ettei se sovelle tämän kappaleen säännöksiä, mikä on sopusoinnussa Suomen Yhdistyneiden Kansakuntien 16. yleiskokouksessa ilmaiseman kannan kanssa, jolloin Suomi äänesti sotapropagandan kieltämistä vastaan sillä perusteella, että se vaarantaa yleissopimuksen 19 artiklassa taatun sananvapauden.

5.8.2015 klo 10:52 | päivitetty 5.8.2015 klo 13:15

Lakiasiantuntijat: Suomi velvoitettu puuttumaan vastarintaliikkeen toimintaan

Kansallissosialistisen Suomen vastarintaliikkeen toiminta on kyseenalaistettu lauantaisen väkivaltaisuuksien jälkeen. Rikosoikeuden asiantuntijat pitävät järjestön toimintaan puuttumista vaikeana. Perustuslakiblogia kirjoittavat lakiasiantuntijat ovat eri mieltä.

-

Jyväskylän lauantaiseen väkivaltaiseen mellakkaan osallistumisesta ja pahoinpitelystä epäilty henkilö (oik.), vierellään avustava lakimies Olli Santanen käräjäoikeuden vangitsemisistunnossa Jyväskylässä keskiviikkona 5. elokuuta. Kuva: Juha Sorri / Lehtikuva

Helsingin yliopiston valtiosääntöoikeuden professori Tuomas Ojanen ja Tampereen yliopiston apulaisprofessori Juha Lavapuro tyrmäävät rikosoikeuden asiantuntijoiden näkemykset siitä, että äärioikeistolaisen vastarintaliikkeen kaltaisten järjestöjen toiminnan kieltäminen olisi vaikeaa. [Perustuslakiblogissaan](#) Ojanen ja Lavapuro kirjoittavat, että ihmisoikeusvelvoitteet nimenomaan edellyttävät toimintaan puuttumista.

Kansallissosialistisen Suomen vastarintaliikkeen toiminta nousi esille sen jälkeen, kun järjestön Jyväskylässä lauantaan järjestämä mielenilmaus muuttui väkivaltaiseksi. Useat kansanedustajat ovat vaatineet vastarintaliikkeen toiminnan laillisuuden arviointia.

[Yle Uutisten haastattelemien rikosoikeusoppineiden](#) mukaan valtiovallan mahdollisuudet puuttua Suomen vastarintaliikkeen toimintaan ovat vähäisiä. **Heidän mukaansa kansallissosialistinen ideologia ei vielä riitä toiminnan kieltämisen perusteeksi, vaan kieltäminen vaatisi esimerkiksi sotilaallista järjestäytymistä ja hyvin tiukkoja käskyvaltasuhteita.**

Ojanen ja Lavapuro ovat eri linjoilla rikosoikeuden asiantuntijoiden kanssa.

– Oikeusjärjestys ja varsinkin perustuslaissa turvatut perusoikeudet sekä Suomea velvoittavat kansainväliset ihmisoikeussopimukset suhtautuvat kaikkea muuta kuin neutraalisti toimintaan, jossa on kyse poliittisesta väkivallasta, vihapuheesta ja rasismista, kaksikko kirjoittaa.

Ojanen ja Lavapuro painottavat, ettei Suomen vastarintaliikkeen toiminta edusta sananvapauden suojaa nauttivaa erilaista näkökulmaa, vaan sen **kansanryhmää vastaan kiihottavat viestit ovat kansainvälisten sopimusten vastaisia. He nostavat esille YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen, joka velvoittaa sopimusvaltioita kieltämään rotusyrjintää edistävät ja siihen yllyttävät järjestöt.**

Suomen lainsäädännössä asiaa ei ilmaista näin selkeästi, mutta se ei tee ihmisoikeussopimuksista yhtään sitomattomampia.

– **Siltäkin osin kuin voimassa oleva kotoperäinen lainsäädäntö ei vastaa Suomen kansainvälisiä velvoitteita, on asia mahdollista korjata lainsäädäntöteitse. Ei puutu kuin poliittista tahtoa toimia tavalla, jota Suomen kansainväliset velvoitteet jo muutoinkin edellyttävät, Ojanen ja Lavapuro kirjoittavat.**

Esimerkki: Suomen EU-liityntä ja saamelaiset

Norjan, Ruotsin ja Suomen neuvotellessa liittymisestä Euroopan Unioniin otettiin Norjan aloitteesta liittymisasiakirjaan pöytäkirja, jolla saamelaisten erityisasema alkuperäiskansana haluttiin huomioida varaumana neuvoteltavaan valtiosopimukseen, erityisesti suhteessa poronhoitoon osana saamelaiskulttuuria. . Norjalle varauman tekeminen oli välttämätöntä, sillä maa on ratifioinut ILO 169 –sopimuksen. Myös Ruotsissa poronhoito-oikeus on ollut saamelaisten elinkeino 1800-luvulta lähtien. Suomessa poronhoito on ollut yleinen elinkeino, ei pelkästään saamelaisten. Poronhoito on kuitenkin keskeisessä asemassa saamelaisten kulttuurin kannalta.

Sopimusneuvottelut päätettiin huhtikuussa 1994. Norja päätti olla liittymättä Euroopan unioniin. Näin neuvottelun kohteena ollut pöytäkirja no 3 jäi koskemaan vain Ruotsia ja Suomea.

Saamelaisopimusluonnos: ”Pöytäkirja mahdollistaa saamelaisten erityisoikeuksien laajennukset, mikäli niitä pidetään välttämättöminä saamelaisen kulttuurin ja yhteiskuntaelämän suojelemiseksi tai edelleen kehittämiseksi.”

Kyse on valtiosopimukseen tehdystä varaumasta.¹⁶ Osallistumisoikeuksien näkökulmasta varauma antaa Suomelle mahdollisuuden myöntää saamelaisille ”yksinoikeuksia porotalouden harjoittamiseen perinteisillä saamelaisalueilla”. Yksinoikeuden myöntäminen merkitsee osallistumisoikeuksien myöntämistä saamelaisille poronhoitoon käytännössä liittyviin kysymyksiin, sekä itsenäistä päätäntävaltaa suhteessa Suomen valtioon ja muihin julkista valtaa käyttäviin toimielimiin nähden.

- ei pelkästään poronhoito vaan myös muut saamelaiseen kulttuuriin kuuluvat elinkeinot: artiklan 2 mukaan Suomella on mahdollisuus laajentaa yksinoikeuksia koskemaan myös muita perinteisiä saamelaisten elinkeinoja, kuten mm. kalastusta ja metsästystä.
- Suom ei ole käyttänyt varaumaa luodakseen erityistä, saamelaisten elinkeinoja koskevaa lainsäädäntöä.

Valtiosopimusten tulkinta

VALTIOSOPIMUSOIKEUTTA KOSKEVA WIENIN YLEISSOPIMUS, SopS 33/1980

26 artikla, Pacta sunt servanda –sääntö: Jokainen voimassa oleva valtiosopimus on sen osapuolia sitova, ja se on pantava täytäntöön vilpittömässä mielessä.

28 artikla, Valtiosopimusten takautumattomuus: Jollei muuta tarkoitusta ilmene valtiosopimuksesta tai muuta ole osoitettu, valtiosopimuksen määräykset eivät ole osapuolta sitovia minkään sellaisen toimenpiteen tai tosiasian osalta, joka on sanotun osapuolen kohdalta toteutunut ennen valtiosopimuksen voimaantulopäivää, eikä myöskään sellaiseen tilanteeseen nähden, joka on sen kohdalta päättynyt ennen mainittua päivää.

31 artikla, Yleinen tulkintasääntö: 1. Valtiosopimusta on tulkittava vilpittömässä mielessä ja antamalla valtiosopimuksessa käytetyille sanonnoille niille kuuluvassa

¹⁶ Wienin valtiosopimuksia koskeva yleissopimus, art XXX

yhteydessä niiden tavallinen merkitys, sekä valtiosopimuksen tarkoituksen ja päämäärän valossa.

2. Valtiosopimusta tulkittaessa yhteys käsittää paitsi tekstin, johon sisältyy valtiosopimuksen johdanto ja liitteet: -----

3. Yhteyden lisäksi tulee ottaa huomioon: a) jokainen myöhempi osapuolten välillä tehty sopimus, joka koskee valtiosopimuksen tulkintaa tai sen määräysten soveltamista; b) jokainen myöhempi valtiosopimusta sovellettaessa noudatettu käytäntö, joka osoittaa osapuolten välisen yhteisymmärryksen valtiosopimuksen tulkinnasta; c) kaikki osapuolten välisissä suhteissa sovellettavissa olevan kansainvälisen oikeuden asiaanvaikuttavat säännöt.

4. Valtiosopimuksessa käytetylle sanonnalle on annettava erityinen merkitys, jos on osoitettavissa, että osapuolet ovat sitä tarkoittaneet.

32 artikla, Täydentäviä tulkintakeinoja:

Täydentäviä tulkintakeinoja, erityisesti valtiosopimuksen valmistelutöitä ja valtiosopimusta tehtäessä vallinneita olosuhteita, voidaan käyttää apuna pyrittäessä vahvistamaan se merkitys, johon 31 artiklaa soveltamalla on päädytty tai määrittelemään merkitys, kun 31 artiklan mukainen tulkinta: a) jättää merkityksen epäselväksi tai hämäräksi; tai b) johtaa tulokseen, joka on selvästi mahdoton tai kohtuuton.

➤ Tulkinta nykyhetken vai sopimuksen solmimisajankohdan mukaan?

Sopimuksen päätyminen

Lähtökohta: Valtio vastaa toisten valtioiden kanssa tekemistään sopimuksista. Sopimus pysyy voimassa, ellei se ole sovittu määräaikaiseksi.

1. **Irtisanominen kun sopijaosapuolten tarkoituksena on ollut sallia tällainen mahdollisuus:**

Esimerkki:

20 artikla, Irtisanominen

1. Sopimusvaltio voi irtisanoa tämän pöytäkirjan milloin tahansa ilmoittamalla asiasta kirjallisesti Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerille. Irtisanominen tulee voimaan

kuuden kuukauden kuluttua päivästä, jona pääsihteeri on ottanut ilmoituksen vastaan.

2. Irtisanominen ei rajoita tämän pöytäkirjan määräysten soveltamista edelleen ennen irtisanomisen voimaantulopäivää 2 ja 10 artiklan mukaisesti tehtyihin valituksiin tai 11 artiklan mukaisesti vireille pantuihin menettelyihin.

Esimerkki 2: Eroaminen EUsta

Lissabonin sopimus (SopS 66-67/2009), 50 artikla

1. Jäsenvaltio voi valtiosääntönsä asettamien vaatimusten mukaisesti päättää erota unionista.

2. Jäsenvaltio, joka päättää erota, ilmoittaa aikomuksestaan Eurooppa-neuvostolle. Unioni neuvottelee ja tekee kyseisen jäsenvaltion kanssa sopimuksen eroamiseen sovellettavista yksityiskohtaisista määräyksistä Eurooppa-neuvoston antamien suuntaviivojen perusteella ja ottaen huomioon puitteet, jotka sääntelevät kyseisen valtion myöhempiä suhteita unioniin. ---

3. Perussopimuksia lakataan soveltamasta asianomaiseen valtioon sinä päivänä, jona erosopimus tulee voimaan tai, jollei sopimusta ole, kahden

vuoden kuluttua 2 kohdassa tarkoitettusta ilmoituksesta, jollei Eurooppa-neuvosto yhteisymmärryksessä asianomaisen jäsenvaltion kanssa päättä yksimielisesti pidentää tätä määräaika.

2. Oikeus irtisanomiseen johtuu sopimuksen ”luonteesta”

- Todistustaakka on irtisanojalla
- Sopimus kahden valtion rajasta , ei voi yksipuolisesti irtisanoutua

3. Sopimusrikkomuksen vaikutus

Jos valtio rikkoo sopimusta, on pääsääntönä kansainvälisen oikeuden mukaan, että sopimuksen rikkomisen vaikutukset poistetaan ja sopimuksen mukainen olotila palautetaan mahdollisimman täydellisesti ennalleen.

Sopimuksenmukaisen tilanteen palauttaminen ei kuitenkaan tosiasiallisten olosuhteiden muuttumisen vuoksi ole aina mahdollista.

Esim. 1

PCIJ tuomio asiassa *The Factory at Chorzow*, (1928): Saksan ja Puolan välisen sopimuksen rikkomisasia. Rikkomusta edeltänyt olotila

oli palautettava ('restitutio in integrum') 'jos mahdollista'. Tapauksessa kansallistettua tehdasta ei enää voinut palauttaa koska se ei enää ollut samassa kunnossa kuin kansallistamisajankohtana vuonna 1922. Tämän vuoksi Saksa luopui palautusvaatimuksestaan Puolaa kohtaan. Tuomioistuimen mukaan, "Reparation must, as far as possible, wipe out all the consequences of the illegal act and reestablish the situation which would, in all probability, have existed if that act had not been committed".

Esim.2

Tonavan tulvien ehkäisemiseksi ja joen virtaaman käyttämiseksi sähköntuotantoon tehtiin Tshekkoslovakian (myöh. Slovakia) ja Unkarin välillä vuonna 1977 sopimus (Tonavan sulkuprojekti). Kansainvälinen tuomioistuin käsitteli sopimuksen rikkomista koskevaa riitaa ja katsoi, että sopimus oli edelleen voimassa Unkarin yksipuolisesta irtisanomisesta huolimatta. Osapuolten tuli palauttaa projektin yhteishallinto ja päättää siinä projektin jatkamisesta. Tuomioistuin toteaa harkittuaan Unkarin esittämiä Wienin sopimuksen 60–62 artikloihin perustuvia väitteitä, että ne eivät oikeuttaneet Unkaria irtisanomaan sopimusta, vaan Unkarin esiintuomat seikat oli otettavissa

sopijaosapuolten käsiteltäväksi alkuperäisen valtiosopimuksen puitteissa. Osa tuomioistuimen jäsenistä tosin katsoi, että Slovakian sopimusrikkomus olisi oikeuttanut Unkarin irtisanomaan sopimuksen. Kun sekä Unkari että Slovakia olivat molemmat syyllistyneet sopimusrikkomukseen, oli tilanne palautettava sopimuksenmukaiseksi. Ratkaisu ei siis ollut sopimuksen purkaminen vaan sen toteuttaminen vilpittömin mielin alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti. Oikeuden pohdinnassa oli kyse siitä, oliko Unkarilla muodollisesti oikeus päättää tekemänsä sopimus vai ei. Itse irtisanomistahto ei ollut riittävä. Unkari ei vedonnut suvereeniin oikeuteensa päättää tahtomallaan tavalla omien luonnonvarojensa käytöstä. - (ICJ, 25.9.1997 Gabčíkovo – Nagymaros projekti; Unkari/Slovakia)

- **Olennainen sopimuksen rikkominen**

(Art. 60),

- a) valtiosopimuksen sellainen hylkääminen, jota Wienin yleissopimus ei salli; tai
- b) sellaisen määräyksen rikkomisen, jonka noudattaminen on valtiosopimuksen päämäärän tai tarkoituksen toteuttamisen olennainen edellytys.

Kuitenkin humanitaariset velvoitteet sitovat osapuolia tapahtuneista sopimusrikkomuksista huolimatta.

- Olennainen peruste ei siis oikeuta irtisanomaan humanitaarisia yleissopimuksia

4. **Sopimuksen toteuttaminen mahdotonta, art. 61**

Sopimuksen ”toteuttamiseksi välttämättömän kohteen pysyvä katoaminen tai tuhoutuminen”

Ei sopijapuolen omasta toiminnasta johtuen.

5. **Olosuhteiden olennainen muutos (rebus sic stantibus), art. 62**

Esimerkki: (Hakapää), s. 52: Fisheries Jurisdiction cases, ICJ Reports 1974,

Islanti väitti, että ICJllä ei ollut tuomiovaltaa, koska kalastusolosuhteiden olennaisten muutosten johdosta Islannin vuoden 1961 noottienvaihdon mukainen velvoite riitojen ratkaisemiseksi ICJ:ssä ei ollut enää voimassa (< Iso-Britannia ja Saksa) . Islanti oli vuoden 1961 jälkeen laajentanut yksipuolisesti kalastusvyöhykettään ja väitti, ettei vanha velvoite ratkaista kalastussopimusriidat ICJ:ssä tämän vuoksi ollut enää voimassa. Väite ei menestynyt.

Esimerkki 2 (Hannikainen): Suomea koskeva Pariisin rauhansopimus 1947. Sopimuksen aseistusta ja armeijan kokoa koskevilta rajoituksilta putosi pohja kylmän sodan päättyessä. Suomi irtisanoi rajoitukset. Muilta osin sopimus pysyi voimassa. Mikään valtio ei vastustanut.

Sopimusten voimaantulo Suomessa

Perustuslaki

93 §, Toimivalta kansainvälisissä asioissa

Suomen ulkopolitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Eduskunta hyväksyy kuitenkin kansainväliset velvoitteet ja niiden irtisanomisen sekä päättää kansainvälisten velvoitteiden voimaansaattamisesta siltä osin kuin tässä perustuslaissa säädetään. ----

94 § Kansainvälisten velvoitteiden ja niiden irtisanomisen hyväksyminen

Eduskunta hyväksyy sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai ovat muutoin merkitykseltään huomattavia taikka vaativat perustuslain mukaan muusta syystä eduskunnan hyväksymisen. Eduskunnan hyväksyminen vaaditaan myös tällaisen velvoitteen irtisanomiseen.

- Jos eduskunta ei hyväksy sopimusta, asia raukeaa.
- Jos eduskunta hyväksyy, sopimus on valmis ratifioitavaksi
- Ratifioinnin tekee tasavallan presidentti valtioneuvostossa
- **Kun toimivalta jossain asiassa on siirretty Euroopan unionille, se tekee sopimukset. Esim. EU:n ja USA:n vapaakauppasopimus (Transatlanttinen kauppa- ja investointikumppanuussopimus, Transatlantic Trade and Investment Partnership TTIP)**

95 § Kansainvälisten velvoitteiden voimaansaattaminen

Valtiosopimuksen ja muun kansainvälisen velvoitteen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan voimaan lailla. Muilta osin kansainväliset velvoitteet saatetaan voimaan asetuksella.
(4.11.2011/1112)

Laissa kansainvälisen velvoitteen voimaansaattamisesta voidaan säätää, että sen voimaantulosta säädetään asetuksella. Yleiset säännökset valtiosopimusten ja muiden kansainvälisten velvoitteiden julkaisemisesta annetaan lailla.

Ulkomaisen sijoittajan ja valtion sopimus

- Valtio voi lainsäädännössään hyväksyä ulkomaalaisomistuksen tai erillisellä sopimuksella myöntää ulkomaiselle sijoittajalle oikeuksia maansa luonnonvaroihin.
- Ulkomaisen sijoittajan oikeudet ovat voimassa niin kauan kuin lainsäädäntö sen sallii tai sopimus on voimassa.
- **Valtion ja yksityisen tahon keskinäisiä sopimuksia ei kansainvälisessä oikeudessa pidetä valtiota tiukasti sitovina samalla tavoin kuin valtioiden keskinäisiä sopimuksia. Valtion**

ja ulkomaisen yrityksen tekemät sopimuksiin ei sovelleta kansainvälisen oikeuden säännöksiä so. valtioiden välistä oikeutta.

- Valtio voi irtisanoa ulkomaisen yrityksen kanssa tekemänsä luonnonvarojen hyödyntämissopimuksen, jolloin valtio on velvollinen korvaamaan sopimusosapuolen kärsimän vahingon.
- Korvausvelvollisuus on kansallistamisen suorittaneiden valtioiden taholta usein kiistetty, mutta useimmiten käytännössä kuitenkin maksettu.
- Valtiolla ei ole velvollisuutta palauttaa kansallistamaansa yksityistä omaisuutta. Olennaista luonnonvarojen kannalta on, että valtiolla on aina oikeus palauttaa niiden omistus, käyttö ja hallinta itselleen.
- **valtion itsemääräämisoikeus ja luonnonvarasuvereniteetti:**
valtiolla on oikeus `muuttaa mielensä´ kunhan ulkomaiselle investoijalle maksetaan asiallinen korvaus.